

VILNIAUS UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS KATEDRA

Adelinos Bartkutės
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

MAGISTRO DARBAS

KREDITO DRAUDIMO SUTARTIS

Vadovas: lekt.dr.T.Kontautas

Recenzentas: lekt.dr. D.Soloveičikas

Vilnius, 2010

TURINYS

IŽANGA.....	3
1. KREDITO RIZIKA IR JOS MAŽINIMO PRIEMONĖS.....	5
2. KREDITO DRAUDIMAS IR JŲ RŪŠYS.....	12
2.1. FAKTORINGO KREDITO DRAUDIMO SUTARTIS.....	14
2.2. PREKINIO KREDITO DRAUDIMAS.....	17
3. KREDITO DRAUDIMO SUTARTIES SAMPRATA.....	25
4. KREDITO DRAUDIMO SUTARTIES SUDARYMO TVARKA IR JOS FORMA.....	29
5. KREDITO DRAUDIMO TAISYKLĖS. DRAUDIMO SUTARTIES LIUDIJIMAS.....	30
6. PAREIGA ATSKLEISTI INFORMACIJĄ.....	31
7. DRAUDIKO TEISĖ ĮVERTINTI RIZIKĄ.....	33
8. DRAUDIMO SUMA.....	36
9. DRAUDIMO ĮMOKA.....	38
10. KREDITO DRAUDIMO SUTARTIES ĮSIGALIOJIMAS.....	39
11. DRAUDIMO SUTARTIES VYKDYMAS.....	40
12. DRAUDIMO SUTARTIES NUTRAUKIMAS PRIEŠ TERMINĄ.....	41
13. DRAUDŽIAMASIS ĮVYKIS.....	42
14. PRANEŠIMAS DRAUDIUI APIE DRAUDIMINĮ ĮVYKĮ.....	44
15. DRAUDIMO IŠMOKA.....	45
16. ATLEIDIMAS NUO DRAUDIMO IŠMOKOS MOKĖJIMO.....	48
17. SUBROGACIJA.....	50
18. REIKALAVIMO TEISĖS PERLEIDIMAS.....	51
IŠVADOS.....	53
SUMMARY.....	57
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	58

IŽANGA

Darbo aktualumas – tiek tarptautiniu mastu, tiek ir mūsų šalies mastu nagrinėjamos temos aktualumą nulemia vis labiau besiplėtojanti tarptautinė prekyba ir Lietuvos įmonių aktyvus dalyvavimas tarptautiniame versle. Akivaizdu, kad įmonėms ir paskiriems fiziniams asmenims (verslininkams), aktyviai dalyvaujant tarptautinėje prekyboje, ne visada įmanoma laiku gauti išsamią ir patikimą informaciją apie užsienio kontrahentus, jų patikimumą, mokumą, parduodamų prekių kokybę, komplektiškumą, garantinius terminus etc. Taigi belieka pasikliauti kitos šalies (kontrahento) sąžiningumu arba imtis konkrečių veiksmų ir pasinaudoti įvairiomis teisės normų numatytomis kredito rizikos mažinimo priemonėmis, todėl pasirinkta tema yra labai aktuali, o ypač šiuo, t.y. kriziniu laikotarpiu, kuomet ūkio subjektai ir verslininkai, vykdydami ūkinę-komercinę veiklą patiria didelę riziką ir dažnai vėliau atsiranda dideli nuostoliai. Siekiant sumažinti riziką, apsaugoti verslo subjektų, t.y. draudėjų verslo interesus, dažnai ieškoma patikimų verslo rizikos mažinimo priemonių. Tokios pagrindinės priežastys, ekonominė ir finansinė nauda sąlygojo šios temos pasirinkimą ir nagrinėjimą. Kadangi minėta tema nebuvo dažnai ir išsamiai nagrinėjama, todėl yra labai svarbu pateikti glaustą ir aiškią analizę, apibūdinti teisinius santykius, jų įvairovę bei sudėtingumą. Pasirinktos temos nagrinėjimas pradedamas nuo dabar galiojančių teisės aktų, pateikiamos pagrindinės sąvokos. Pagrindinis dėmesys bus skiriamas kredito sutarties įgyvendinimo procese išylančių praktinių problemų aptarimui, priemonėms, kuriomis siekiama atskleisti prekinį kreditų draudimo sutarties esmę ir prigimtį bei draudėjo ir draudiko teisių ir pareigų ypatumus.

Pagrindinis šio darbo tikslas – apibūdinti kredito draudimo sutarties teisinį institutą, atskleisti kredito draudimo sutarties turinį, atriboti nuo kitų panašių savo turiniu prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų, išnagrinėti kredito draudimo sutarties praktiniame taikyme dažniausiai pasitaikančias problemas, pateikti aktualių teismo bylų nagrinėjimo pavyzdžių. Siekiant nurodytų tikslų, iškelti tokie uždaviniai: a) išanalizuoti dabar esančio teisinio reglamentavimo nuostatas; taip pat išanalizuoti teisės normas pagal ES teisės aktus; b) nurodyti bei įvertinti pagrindinius privalumus; c) aptarti detalesnio reglamentavimo poreikį.

Darbo objektas - kredito draudimo sutartis ir jos praktinio taikymo problemos. Pažymėtina ir tai, jog analizuojant dabar esančio teisinio reglamentavimo nuostatas, didelis

dėmesys buvo skiriamas prekinio kredito draudimo ir faktoringo draudimo sutartims bei jų palyginimui. Būtent šių minėtų sutarčių tarpusavio palyginimas, pagrindinių sudedamųjų sutarčių elementų ir jų tarpusavio ryšių aptarimas ir yra nagrinėjama tema.

Pažymėtina, jog darbe nebus analizuojama būsto paskolų draudimo sutarčių, vartojimo kredito sutarčių teisinis reglamentavimas, bus apsiribojama konkrečiai prekinio kredito ir faktoringo kredito draudimo sutartimis. Reikia atkreipti dėmesį į tai, jog šiame darbe bus pateikiamos ir pagrindinės sąvokos, naudojamos minėtose kredito draudimo sutartyse.

Tyrimų metodai – rašant šį darbą bei formuluojant išvadas, buvo remtasi sisteminiu, loginiu, istoriniu, lyginamuoju tyrimo metodais.

Darbo originalumas – su kredito draudimo sutartimis susijusių klausimų ir esančių problemų nagrinėjimui nebuvo skiriama daug dėmesio, akivaizdu, kad ir teisės šaltinių minėta tema nėra daug, teismų praktika taipogi dar tik formuojama, todėl šis darbas bus naudingas supažindinant su šia aktualia tema, o ypač praktinio sutarčių įgyvendinimo metu.

Tyrimo šaltiniai - šiame darbe buvo analizuojama lietuvių autorių teisinė literatūra, mokslo straipsniai draudimo teisės klausimais, Lietuvos Respublikos teisės aktai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys, ES teisės aktai, bendrieji kredito draudimo principai, pagrindinės kredito draudimo taisyklės, Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisijos teisės aktai.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įžanga, 18 skyrių pagal kiekvieną nagrinėjamą klausimą, išvados. Darbas užbaigiamas išvadomis.

1. KREDITO RIZIKA IR JOS MAŽINIMO PRIEMONĖS

Šiuolaikiniame tarptautiniu mastu integruotame pasaulyje verslo plėtra ir apimtis įgyja vis didesnę – tarptautinę mastą. Kartu su integracija atsiranda vis naujų neišnaudotų galimybių plėsti verslą – užimti naujas rinkas ir patenkinti vis naujus verslo ir vartotojų poreikius. Deja, daugėjant verslo plėtros galimybių, didėjant jo apimčiai ir pelnui didėja ir verslo rizika, kuri netinkamai valdoma gali sukelti ypač neigiamų padarinių tiek naujoms besikuriančioms, tiek seniai egzistuojančioms įmonėms ir verslui. Ši rizika ypač padidėja tarptautinėje srityje, Lietuvos įmonėms skverbiantis į užsienio rinkas, kuriose dėl savitų tradicijų, politinės, teisinės ir socialinės sistemos skirtumų verslo ir kredito rizika tampa ypač reali¹.

Taigi rizika suprantama kaip galimybė patirti neigiamą įvykį, tikimybė, grėsmė patirti nuostolių (t.y. prarasti dalį įmonės išteklių (patirti žalą), negauti dalies pajamų ar patirti papildomų išlaidų gamybos, finansinėje ar mokesčių srityse).

Nagrinėjama tema ir Lietuvos, ir tarptautiniu mastu dabar tapo ypač aktuali. Lietuvoje pasirinktos temos aktualumą lemia susiklosčiusi situacija, kai prisiimtų finansinių įsipareigojimų nevykdymas laiku, mokėjimų už gautas prekes ar paslaugas uždelsimas yra tapęs beveik norma, todėl dėl pagrindinių įmonių finansinių srautų sutrikimų ir likvidumo ar net mokumo netekimo ir to sukeliamų bankrotų kenčia ne tik verslas, bet ir viešasis sektorius bei vartotojai².

Rizikuoti – tai daryti sprendimą tiksliai nežinant jo rezultatų ir padarinių. Verslo įmonės savo veiklą plėtoja veikiamos įvairių aplinkos veiksnių. Joms turi įtakos socialinė, politinė, verslo (komercinė), administracinė, teisinė, kultūrinė, gamtinė, finansinė, nusikalstamumo (kriminalinė), tarptautinė ir kita aplinka. Vadinasi, sąlygiškai galima kalbėti ir apie rizikos rūšis ar rizikos veiksnius, turinčius poveikį verslui kasdienėje jo veikloje, t.y. apie verslo (komercinę), finansinę, socialinę, politinę, administracinę, teisinę, kultūrinę, gamtinę, kriminalinę riziką. Visos šios rizikos rūšys gali būti ir yra skaidomos į dar smulkesnes

¹ JUODKA, Robert. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 15.

² JUODKA, Robert. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 16.

sudedamąsias dalis, tiksliau ir detaliau atskleidžiančias kiekvienos pagrindinės rizikos rūšies turinį ir esmę.

Klasikiniu, siauroju požiūriu kredito rizika pirmiausia siejama su kreditavimo santykiais ir kreditavimo verslu – bankininkyste, paskolomis, kreditavimu, lizingu, faktoringu ir pan., t.y. verslu, kuriame tam tikros lėšos ar vertybės (kreditas) kreditoriaus suteikiamos kitam asmeniui (kredito gavėjui) mainais už kredito gavėjo išsipareigojimą (prievolę) nustatytais sąlygomis ir tvarka grąžinti kreditą ir sumokėti palūkanas (atlyginimą už naudojimąsi lėšomis, kurio dydis paprastai tiesiogiai priklauso nuo sudaromo sandėrio sudėtingumo).

Visose pirmiau minėtose srityse kredito rizika pasireiškia ir gali būti apibrėžiama kaip tikimybė, kad kredito gavėjas apskritai neįvykdys arba netinkamai įvykdys savo prievolę grąžinti gautą kreditą (pinigines lėšas), sumokėti palūkanas ir atlikti kitus sutartimi prisiimtus išsipareigojimus.

Kasdieniam versle kredito rizika dažniausiai yra ir turėtų būti suprantama plačiau, neapsiribojant vien kreditavimo santykiais klasikiniu jų supratimu, bet apimant ir kreditavimo santykius, susiklostančius suteikiant prekinį kreditą (t.y. pateikiant užsakovui prekes, o apmokėjimą už jas nukeliant į ateitį – iki tam tikro termino), arba atliekant darbus ar suteikiant paslaugas prieš gaunant apmokėjimą už jas ir panašiai³.

Rinkos ūkio sąlygomis labai didelė tikimybė, kad prievolininkas gali neįvykdyti prisiimtų išsipareigojimų. Tai gali įvykti dėl daugelio aplinkybių: pasikeitusios rinkos situacijos, kontrahentų nesąžiningo elgesio, nemokumo ir kt⁴.

Nagrinėjant dabar esančio teisinio reglamentavimo nuostatas, galima paminėti ir tai, kad Lietuvoje kreditas apibūdinamas kaip ekonominiai piniginiai santykiai, susiję su laikinai laisvų pinigų kaupimu ir tiksliniu jų teikimu apmokėjimo ir grąžintinumą pagrindu⁵.

Taigi, galima sakyti, kad plačiuoju supratimu kreditavimo santykiai susiklosto visais

³ JUODKA, Robert. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 19.

⁴ STANISLOVAITIS, Romualdas. Komercinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005., p. 168.

⁵ ALEKNEVIČIENĖ, Vilija. Finansai ir kreditas. Vilnius: Enciklopedija, 2005, p. 145.

atvejais, kai verslo proceso metu vienas kontrahentas atlieka prekių pristatymą ar paslaugos suteikimą ar panašų savo esmę veiksma prieš gaudamas už jį atlyginimą iš kitos sandorio šalies, t.y. atlieka šalių susitarimu numatytą savo įsipareigojimų dalį mainais už kitos ar kitų sandorio šalių prievolę (įsipareigojimą) atlikti savąją prievolės dalį ateityje. Toks kreditavimo santykių supratimas, visapusiškiau ir teisingiau parodo tiek visą kreditavimo rizikos potencialiai pažeidžiamą verslo santykių sritį, tiek jos įtaką ir svarbą priimant kasdienes verslo sprendimus, vertinant verslininkų atliekamus veiksmus ir jų riziką. Vadinasi, kreditavimas ar kreditas – tai komercinis pasitikėjimas, kurį kreditorius išreiškia arba tiesiogiai (skolindamas pinigus), arba netiesiogiai (parduodamas prekes ar paslaugas skolon), o kredito rizika – tai kintanti kitos šalies prisiimtų įsipareigojimų neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo rizika, atsirandanti tiesiogiai ar netiesiogiai suteikiant kitai sandorio šaliai tam tikrą kreditą.

Kadangi kredito rizika turi poveikį ne tik kreditavimo verslui, bet ir kiekvienam kitam verslui, pateikiančiam prekes ar paslaugas pirkėjams prieš gaunant už juos nustatytą apmokėjimą ar sutartą prekinį ekvivalentą (t.y. kreditan), visuotinai pripažįstama, kad ši rizikos rūšis kelia nemažą pavojų ne tik kreditavimo, bet ir kitiems verslams sėkmingai funkcionuoti. Dėl šios priežasties valstybė, siekdama tam tikru mastu sumažinti neigiamą kredito rizikos poveikį, teisės normomis yra sukūrusi ir pateikusi verslo pasauliui naudoti tam tikrus teisinius instrumentus, kuriais pasinaudodamos įmonės ar asmenys gali valdyti ir sumažinti patiriamą neigiamą kredito rizikos poveikį. Apibendrintai tokie teisės normų numatyti instrumentai, kuriais pasinaudojant galima valdyti ar sumažinti neigiamus kredito rizikos padarinius, ir gali būti vadinami kredito rizikos mažinimo priemonėmis.

Pirkėjai dažniausiai siekia už prekes atsiskaityti vėliau ir tokių būdu sureguliuoti apyvartinių lėšų stygių. Todėl dažnai yra prekiaujama “atvira sąskaita”, t.y. suteikiant atidėto mokėjimo terminą. Esant dabartinėms rinkos tendencijoms, išankstinis apmokėjimas ir akredityvai jau nebėra apmokėjimo sąlygos, kuriomis galima konkuruoti tiek nacionalinėje, tiek ir tarptautinėje rinkoje. Tai gana veiksmingas ir pirkėjo kreditavimo ir atsiskaitymo su juo būdas, plačiai praktikuojamas tarptautinėje komercijoje⁶.

⁶ ŠATAS, Juozas. Tarptautiniai atsiskaitymai: teisiniai pagrindai ir praktika. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 63-64.

Kitaip tariant tai yra rizika, kuri susidaro prieš išsiunčiant prekes⁷. Sparčiai didėjant civilinei apyvartai, plečiantis komerciniams ir su jais susijusiems santykiams, labai svarbu buvo užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą, tinkamą ir savalaikį tarpusavio sutartinių ir kitokių įsipareigojimų įvykdymą. Nuo šios sąlygos bene tiesiogiai priklausė finansinis įmonių stabilumas, tolesnė efektyvi verslo plėtra, sisteminės verslo rizikos mažėjimas Lietuvos rinkoje ir spartus ekonomikos augimas. Teisinis prievolių įvykdymo užtikrinimo institutas ir buvo viena iš svarbiausių teisinių priemonių bandant pasiekti minėtus tikslus, t.y. garantuoti stabilią ir patikimą komercinės apyvartos sistemą⁸.

Apskritai prievolių įvykdymo užtikrinimo, kaip kredito rizikos mažinimo priemonės, panaudojimo būtinybė civilinės ir komercinės teisės reguliuojamų visuomeninių santykių srityje aiškinama tuo, kad kreditorius iš esmės yra suinteresuotas turėti garantijų, jog prievolė bus laiku ir tinkamai įvykdyta, be to, kreditorius turi turėti priemonių padengti dėl prievolės nevykdymo ar netinkamo vykdymo susidariusius nuostolius. Galiausiai kreditoriaus interesui padeda ir skolininko skatinimas laiku ir tinkamai įvykdyti prievolę savitai grasinant jam neigiamais padariniais prievolės neįvykdžius ar netinkamai ją įvykdžius⁹.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.1 straipsnyje prievolė apibrėžiama kaip teisinis santykis, kurio viena šalis (skolininkas) privalo atlikti kitos šalies (kreditoriaus) naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą. Taigi prievolė tai – civilinis teisinis santykis, galintis susiklostyti tarp visų civilinės teisės subjektų (fizinių ir juridinių asmenų), kurio objektas yra skolininko valiniai veiksmai¹⁰.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.2 straipsniu prievolės atsiranda iš sandorių arba kitokių juridinių faktų, kurie pagal galiojančius įstatymus sukuria prievolinius santykius, t.y. iš Civilinio kodekso ir kitų įstatymų numatytų sutarčių ir kitokių sandorių, taip

⁷ STARTIENĖ, Gražina. Tarptautinės prekybos finansavimas: rizika, mokėjimai, kreditavimas. Kaunas: Technologija, 2002, p. 300.

⁸ JUODKA, Robert. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 24.

⁹ JUODKA, Robert. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 25.

¹⁰ BAKANAS A., BARTKUS G., DOMINAS G., et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p.18.

pat, nors įstatymų nenumatyta, bet jiems neprieštarujančių sandorių¹¹.

Prievolių įvykdymo užtikrinimo institutas civilinėje teisėje pirmiausia skatina laikytis griežtos sutartinės disciplinos, nes asmenų santykiuose prievolių įgyvendinimo užtikrinimo būdai būtent ir yra skirti apginti kreditoriaus interesus nuo galimo skolininko nesąžiningumo ar nerūpestingumo bei suteikti jam patikimą savo teisių įgyvendinimo garantiją. Ir nors daugeliu atveju prievolinių santykių šalys stengiasi savo sutartines pareigas įvykdyti tinkamai ir laiku, šių pareigų tinkamas įvykdymas garantuojamas ir papildomomis turtinio pobūdžio priemonėmis, kurių būna įvairių.

Taigi prievolių įvykdymo užtikrinimas – tai įstatymo nustatyta civilinė teisinė priemonė, skatinanti skolininką įvykdyti prievolę kreditoriaus naudai, pridedant pagal įstatymą arba susitarimą prie pagrindinės prievolės papildomą (išvestinę) prievolę. O prievolės įvykdymo užtikrinimo būdai – tai tokios specialios, papildomos priemonės, taikomos ne visoms, o tik toms prievolėms, kurioms tokia sąlyga specialiai yra nustatyta įstatymo arba šalių susitarimu.

Prievolių įvykdymo užtikrinimo esmė yra ta, kad, skolininkui neįvykdžius arba netinkamai įvykdžius prisiimtą prievolę, kreditoriui atsiranda papildoma turtinio pobūdžio priemonė paveikti skolininką, kad jis tinkamai įvykdytų tai, ką privalėjo įvykdyti pagal įstatymą arba sutartį. Civilinio kodekso 6.70 straipsnyje įstatymų leidėjas išvardija prievolių užtikrinimo būdus, tai: a) netesybos (bauda, delspinigiai); b) įkeitimas; c) hipoteka; d) laidavimas; e) garantija; f) rankpinigiai.

Visus šiuos prievolių užtikrinimo būdus vienija vienas bendras požymis, t.y. jais visais stengiamasi išvengti tų neigiamų padarinių, kurių gali atsirasti kreditoriui, kai prievolė neįvykdoma arba netinkamai įvykdoma, arba juos pašalinti. Tačiau prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų nurodymas įstatyme nereiškia, kad ir konkreti prievolė jau yra užtikrinama. Tam, kad konkretus įsipareigojimas būtų užtikrinamas, būtinas šalių susitarimas dėl vieno ar kelių užtikrinimo būdų taikymo arba tokio užtikrinimo įsakmus numatymas norminiame akte, tiesiogiai reguliuojančiame prievolinius santykius¹².

¹¹ Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso 1.136 straipsnis; Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p.19.

¹² JUODKA, Robert. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 28.

Užtikrinant prievolės įvykdymą tarp kreditoriaus ir asmens, užtikrinančio prievolės vykdymą (kuris gali būti tiek skolininkas, tiek trečiasis asmuo), užsimezga papildomi (akcesoriniai) prievoliniai santykiai dėl pagrindinės prievolės (papildoma, šalutinė prievolė)¹³.

Taip pat reikia pažymėti, kad, vadovaujantis CK 6.90 straipsnio nuostatomis papildomi (akcesoriniai) prievoliniai santykiai neatsiranda pagrindinės prievolės užtikrinimo garantija atveju, nes pagal įstatymą garantija nelaikoma papildoma prievole.

Papildomos prievolės pobūdis pasireiškia tuo, kad: a) užtikrinamoji prievolė negali atsirasti be pagrindinės prievolės; b) užtikrinamoji prievolė priklauso nuo pagrindinės prievolės ir ją ištinka pagrindinės prievolės likimas, pavyzdžiui, perleidžiant reikalavimo teisę pagal pagrindinę prievolę, reikalavimo teisė pereina ir pagal papildomą prievolę; c) užtikrinamoji prievolė baigiasi pasibaigus pagrindinei prievolei, neatsižvelgiant į jos pasibaigimo pagrindą; d) papildomos prievolės pasibaigimas nedaro įtakos pagrindinės prievolės galiojimui.

Ilgalaikių įsipareigojimų, pavyzdžiui, prekių tiekimo ar paslaugų teikimo, atveju prievolės pažeidimas dažniausiai pasireiškia ne jos nutraukimu, bet netinkamu vykdymu (vėlavimu (terminų praleidimu), kokybiniais pateiktos produkcijos defektais ir pan.). Pažeidimo momentu nuostolių dažniausiai dar nesusidaro arba jie neįgauna visos apimties, jų atlyginimo klausimas gali būti keliamas tik po gana ilgo periodo. Kreditorius turėtų turėti operatyvių poveikio skolininkui priemonių jau pažeidimo momentu, kad galėtų priversti jį tinkamai vykdyti savo įsipareigojimus. Tokio pobūdžio priemonių kreditorius turėtų turėti per visą teisės pažeidimo laiką, o ne tik tuo momentu, kai paaiškėja jam padaryti nuostoliai. Minėtos priemonės – tai netesybos, kurios, be to, teisę turinčiai šaliai suteikia galimybę pirma laiko padengti nuostolius, kurie visa apimtimi išryškės tik vėliau¹⁴. Draudimas, kaip tradicinė rizikos mažinimo priemonė, be abejonės, naudojamas ir kredito rizikai mažinti. Tam tikslui taikoma speciali ne gyvybės draudimo šakos draudimo grupė – kredito draudimas, kuri paprastai apima: 1) prekinio kredito draudimą; 2) finansinio kredito draudimą; 3) politinės rizikos draudimą; 4)

¹³ BAKANAS A., BARTKUS G., DOMINAS G., et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p.113.

¹⁴ JUODKA, Robert. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 33 psl.

investicijų užsienyje politinės rizikos draudimą.

2. KREDITO DRAUDIMAS IR JŲ RŪŠYS

Kreditų draudimas draudimo požiūriu yra gana nauja draudimo rūšis, nes ilgą laiką jis net nebuvo oficialiai pripažįstamas draudimo rūšimi. Klasikiniu požiūriu kreditų draudimas kaip draudimo rūšis susiformavo tada, kai draudimo bendrovė (draudikas) suteikė draudiminę apsaugą savo klientui (draudėjui) nuo galimų nuostolių, kuriuos pastarasis galėjo patirti, jeigu jo produkcijos (paslaugų) pirkėjas nebūtų įvykdęs savo prievolės, t.y. sumokėjęs už patiektas prekes ar suteiktas paslaugas dėl savo nemokumo. Taigi draudimo objektas šiuo atveju yra debitorinis įsiskolinimas, atsiradęs pristačius prekes arba suteikus paslaugas. Kreditų draudikai draudimo polisu garantuoja, kad draudėjo pirkėjui tapus nemokiam prievolė vis tiek bus įvykdyta, t.y. draudėjas gaus draudimo išmoką ir nepatirs nuostolių.

Kredito draudimo grupė apima tokias draudimo rūšis, kuriose draudimo įmonė įsipareigoja išmokėti draudimo išmoką dėl nuostolių, susijusių su: nemokumu, eksporto kredito ar paskolos negražinimu, išsimokėtino kredito ar paskolos negražinimu, hipotekinio kredito ar paskolos negražinimu, žemės ūkio kredito ar paskolos negražinimu. Prie kredito draudimo rūšių objekto taip pat priskiriamas prievolės atsiskaityti už prekes ar paslaugas neįvykdymas¹⁵.

Kreditų draudimas pasaulyje dabar labai plačiai taikomas: draudžiamos vienkartinės, ilgalaikės, vietinės, tarptautinės, investicinės, ilgalaikės, išperkamosios nuomos, lizingo (finansinės nuomos) sutartys.

Pagal draudžiamos sutarties pobūdį yra skiriamos ir kreditų draudimo rūšys, pavyzdžiui: 1) komercinių kreditų draudimas – juo draudžiamos trumpalaikės sutartys, sudaromos toje pačioje valstybėje; 2) kreditų, skirtų gamybos priemonėms ar vartojimo prekėms įsigyti, draudimas – šiuo draudimu dažniausiai draudžiamos vidaus rinkoje sudaromos išperkamosios nuomos, lizingo (finansinės nuomos) ir vartojimo kredito sutartys; 3) eksporto kreditų draudimas – draudžiami tiek trumpalaikiai, tiek ilgalaikiai tarptautiniai kontraktai ir pan.

¹⁵ Gyvybės draudimo šakos ir ne gyvybės draudimo šakos draudimo grupių aprašymas (su pakeitimais ir papildymais), patvirtintas Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. kovo 23 d. nutarimu Nr. N-32. Valstybės žinios, 2004, Nr. 47-1567.

Kredito draudimo grupė apima tokias draudimo rūšis, kuriose draudimo įmonė išsipareigoja dalinai ar visiškai kompensuoti nuostolius, susijusius su kredito negražinimu dėl nemokumo ar kitų priežasčių¹⁶.

Draudėjui gali būti suteikiama draudimo apsauga ne tik tada, kai sutarties nevykdymas yra susijęs su ekonominio pobūdžio priežastimis, pavyzdžiui, su finansiniu įmonės nemokumu, bet ir tada, kai tai lemia politinės priežastys, pavyzdžiui, karas, pilietiniai neramumai, streikai, atsiskaitymo užsienio valiuta moratoriumas ar kitos valstybės valdžios institucijų vykdomos priemonės.

¹⁶ ČEPINSKIS J., RAŠKINIS D., STANKEVIČIUS R., ŠERNIUS A. Draudimas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1999, p.350.

2.1. FAKTORINGO KREDITO DRAUDIMO SUTARTIS

Faktoringo sutartis reglamentuojama 1988 m. gegužės 28 d. Otavos konvencija apie tarptautinį faktoringą bei nacionalinėse teisės sistemose priimtais teisės aktais. Kaip minėta, faktoringo sutartis reglamentuojama Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.903-6.912 straipsniais.

Faktoringo sutartis – tai finansinio tarpininkavimo sutartis, suteikianti tarpininkui išimtinės teises vykdyti atsiskaitymus ir teikti kitas finansines paslaugas, grindžiama reikalavimo perleidimo teise gaunant už teikiamas paslaugas sutartyje numatytą atlyginimą. Faktoringo sutartis savo turiniu ir forma turi atitikti reikalavimo teisės perleidimo sutarties ir pavidimo sutarties reikalavimus. Ji turi būti sudaryta rašytine forma. Sutarties schema: tiekėjas (pardavėjas) – faktorius (finansinis tarpininkas, finansuotojas) - pirkėjas.

Pagal faktoriaus prisiimamą atsakomybę faktoringas skirstomas į faktoringą su regresu (pardavėjo laidavimu) ir faktoringą be regreso. Faktoringas su regresu teise - skolinimasis iš faktoringo įmonės įkeičiant gautinas sumas. Faktoringas be regreso teisės - skolos pardavimas faktoringo įmonei, kuris yra negražinamas jei pirkėjas susiduria su mokumo problemomis¹⁷.

Pardavėjas yra kreditorius, o pirkėjas - skolininkas. Išankstinio apmokėjimo atveju kreditoriumi bus pirkėjas, o skolininku - pardavėjas. Taigi faktoriaus klientu gali būti ir pardavėjas, ir pirkėjas. Faktoringo sutarties subjektu gali būti ir verslininkas. Sutarties dalyku gali būti reikalavimo teisės perleidimas faktoriui pagal konkretų piniginių įsipareigojimą, kuriam suėjo įvykdymo terminas. Reikalavimo perleidimo teisės (faktoringo) sutartį sudaro faktorius ir klientas. Klientas įsipareigoja faktoriui perduoti reikalavimo teisę pagal reikalavimo perleidimo taisyklės, o šis įsipareigoja klientui išreikalauti iš skolininko mokėjimo sumas arba pats finansuoja klientą būsimu išieškojimo sąskaita už tam tikrą atlyginimą, numatytą sutartyje. Sudarydamas sutartį klientas faktoriui privalo perduoti visus dokumentus, patvirtinančius reikalavimo teisėtumą ir sumą¹⁸. Priėmęs įsipareigojimus faktorius klientui sumoka sutartyje numatytą sumą ir kartu tampa kliento finansuotoju. Faktorius privalo sumokėti klientui numatytą sumą nepriklausomai nuo to, ar bus išieškota iš skolininko pareikšta suma, ar ne. Ši

¹⁷ Swedbank faktoringo paslaugos. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <<http://www.swedbank.lt/lt/pages/verslo/factoringas/produktai>>

¹⁸ STANISLOVAITIS, Romualdas. Komercinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005, p.205.

aplinkybė parodo faktoriaus verslo riziką. Savo esme faktoringo sutartis yra komercinių sąskaitų pirkimas ir jų apmokėjimas tarpininkavimo pagrindais. Sutartyje numatoma: suma, kurios ribose faktorius apsiima priimti kliento įsipareigojimus išieškoti iš skolininkų mokėjimus pagal komercines sutartis, sąskaitas, sutarties galiojimo laikas, faktoriaus monopolinė padėtis atsiskaitymuose tam tikroje teritorijoje, jam suteikiama išimtinė teisė atsiskaityti su kontrahentais. Tai reiškia, kad faktoriaus veiklos teritorijoje jo klientas neturi teisės kreiptis į kitus faktorius ir naudotis jų paslaugomis, klientas privalo siųsti faktoriui visas sąskaitas pagal sudarytas sutartis, subrogacijos principai, kuriais faktorius perima įsipareigojimus, jų tenkinimą arba protestavimą, taip pat specialios banko sąskaitos, į kurią faktorius gali pervesti pinigus pagal prisiimtus įsipareigojimus, atidarymą.

Jeigu faktorius atsisako vykdyti sutartį ir mokėjimus dėl skolininko nemokumo, tai sutartis praranda faktoringo pobūdį ir pavirsta paprasta pavedimo sutartimi. Jeigu faktorius priima įsipareigojimus, tai reiškia, kad jis garantuoja sąskaitos apmokėjimą sutartyje numatytais sąlygomis. Taip faktorius praranda regresinio (subrogacijos) ieškinio teisę klientui. Faktoringo sutartyje taip pat gali būti numatyta už atskirą apmokėjimą teikti klientams informaciją apie jų kontrahentų finansinę padėtį ir mokumą, teikti rinkotyros informaciją ir paslaugas, teikti žinias apie konkurentus, rinkos konjunktūrą ir kt. Faktoringo sutartimi galima teikti reklamos paslaugas, vykdyti transporto operacijas, komercinių agentų paiešką ir kt.

Faktoringas vykdomas nacionaliniu ir tarptautiniu mastu. Tokias paslaugas paprastai teikia stambūs bankai ir finansinės grupės, kurios pasidalijusios faktoringo rinką ir savarankiškai arba bendromis pastangomis vykdo tarptautinius atsiskaitymus, kadangi prekybiniuose santykiuose ir gamyboje dažnai stinga apyvartinių lėšų, dėl to tenka jų skolintis. Tokie sutartiniai santykiai vadinami kreditiniais santykiais, o sutartys – paskolos arba kreditinėmis sutartimis¹⁹.

Analizuojant minėtas nuostatas, būtina pabrėžti ir išvardinti faktoringo privalumus, o būtent: pardavėjui galima gauti finansavimą neįkeičiant turto, detalias ataskaitas apie klientus, pagerinamas likvidumas, galima daugiau parduoti, palengvinamas pinigų srautų planavimas,

¹⁹ STANISLOVAITIS, Romualdas. Komercinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005., p.227.

nereikia papildomų išteklių, efektyviai surenkami pinigai, todėl sumažėja abejotinų skolų, sudaro galimybę pasinaudoti tiekėjų siūlomomis nuolaidomis už apmokėjimą anksčiau nei buvo numatyta, eliminuoja nemalonų bendravimą su įmonės skolininkais, kai tenka nuolat raginti sumokėti už įsigytas prekes ar suteiktas paslaugas, ir padeda išvengti konfliktinių situacijų su įmonės klientais, leidžia apsisaugoti nuo pirkėjų mokumo rizikos. Ilgesni atsiskaitymo terminai pritraukia daugiau klientų, todėl lengviau konkuruoti rinkoje. Faktoringo nauda pirkėjui pasireiškia kaip galimybė gauti geresnį mokėjimo terminą, padeda pritraukti naujų tiekėjų, padidina perkamąją galią be kitų finansavimo šaltinių.

Faktoringo kredito draudimo sutartyje nurodomas draudimo objektas, t.y. skolininko bankroto arba skolininko įsipareigojimų nevykdymo atveju, privaloma išmokėti draudimo išmoką, jei nebus sumokėta už skolas, nupirtas pagal faktoringo sutartį, sudarytą tarp pardavėjo ir kliento ir atsiradusias pagal pardavimų sutartis su sąlyga, kad šios skolos atsirado per draudimo laikotarpį. Bankų praktikoje yra naudojamas prekybos sandorių finansavimas įkeičiant iš debitorių gautinus pinigų srautus. Paskolos padengimo šaltinis yra pirkimo-pardavimo kontraktuose numatyti pirkėjų mokėjimai už pristatytas prekes, kurie, kaip papildomas saugiklis, galėtų būti apdrausti kreditų draudimo bendrovėje.

Tiekėjas perleidžia faktoriui apdraustus debitorinius įsiskolinimus. Tiekėjui yra atidaroma speciali sąskaita į kurią turi sumokėti pirkėjai. Šioje sąskaitoje atliekama debitorių piniginių srautų apskaita ir kontrolė. Tiekėjas nurodo pirkėjui specialią sąskaitą, į kurią turi būti atliekami mokėjimai už gautas prekes. Norėdamas gauti pinigines lėšas pagal išrašytas sąskaitas pirkėjui, tiekėjas jas pateikia faktoriui. Pvz., faktorius finansuoja tiekėjo pateiktas sąskaitas Coface suteiktų pirkėjams kredito limitų ribose ir neviršydamas maksimalios Coface atsakomybės. Pirkėjui nevykdant mokestinių įsipareigojimų tiekėjui pagal pirkimo-pardavimo sutartyse numatytas sąlygas, skolos padengimo šaltiniu tampa Coface įsipareigojimas padengti faktoriaus patirtus nuostolius nustatyto atsakomybės limitu ribose pagal tiekėjo pateiktas prekių atkrovimą liudijančias sąskaitas. Prekinio kredito draudimo sutartyje draudimo išmokos gavėju yra nurodomas faktorius, kuriam sudaroma galimybė išvengti paskolos negražinimo rizikos²⁰.

²⁰ Prekinio kredito draudimas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: http://www.coface.lt/CofacePortal/BA/ba_BA/pages/home/mes_siulome/1draudimine_apsauga

2.2 PREKINIO KREDITO DRAUDIMAS

Prekinių kreditų draudimas suteikia draudimo apsaugą nuo pirkėjų nemokumo, bankroto ir nesąžiningumo (tyčinio neatsiskaitymo). Draudimo objektas - pirkėjo nemokumas, draudimo trukmė – ne ilgiau 12 mėn. Pabrėžtina, tai jog, toks prekinio kredito draudimas mažina neapmokėjimo riziką, padidina galimybę papildyti apyvartines lėšas banko paskolomis be papildomo užstato ir pasiūlyti pirkėjams palankesnes apmokėjimo sąlygas, o taip pat užtikrinami stabilesni pinigų srautai, atsiranda mažesni blogų skolų administravimo kaštai. Draudimo nauda pasireiškia tuo, kad leidžia sumažinti neapmokėjimo riziką, apsaugo nuo nenumatytų nuostolių, suteikia galimybę papildyti įmonės apyvartines lėšas banko paskolomis.

Paprastai prekinio kredito draudimą būtų galima apibūdinti tokia schema: a) pardavėjas sudaro su pirkėju pirkimo-pardavimo sutartį; b) draudikas apdraudžia Lietuvos ir užsienio pirkėjų prekinis kreditus; c) pardavėjas išsiunčia prekes ar suteikia paslaugas pirkėjui; d) suėjus atidėto mokėjimo terminui, pirkėjas sumoka pardavėjui už patiektas prekes ar už suteiktas paslaugas. Pirkėjui nesumokėjus už prekes ar suteiktas paslaugas, draudikas išmoka draudimo išmoką pardavėjui.

Tikslinga pažymėti ir tai, kad draudėjas pateikia draudikui duomenis apie norimus drausti pirkėjus bei nurodo pageidaujamą kredito limitą (maksimalią pagal sutartį apdraudžiamą įsiskolinimo sumą) kiekvienam pirkėjui arba kiekvienai šaliai, su kuria vykdomos prekybinės operacijos.

Naudojant prekinio kredito draudimo polisą kaip garantą banko paskolos gražinimui užtikrinti, draudimo išmokos gavėju tampa bankas. Prekinio kredito draudimo įmonė padengia banko patirtus nuostolius nustatyto atsakomybės limito ribose pagal eksportuotojo pateiktą prekių išsiuntimą liudijančią sąskaitą²¹. Draudikas įvertina kiekvieno pirkėjo mokumą ir remdamasis šiuo įvertinimu nustato maksimalų kiekvienam pirkėjui suteikiamą kredito limitą. Draudėjas turi sumokėti draudikui mokestį už pirkėjo rizikos analizę. Draudikas apdraudžia draudėjo pardavimus kreditan pirkėjams pagal išrašytas sąskaitas - faktūras. Abipusiu susitarimu nustatomas laukimo periodas - laikotarpis, per kurį draudėjas pats turi teisę išieškoti skolą be draudiko įsikišimo. Jei pirkėjas uždelsia apmokėti skolą ilgiau nei nustatytas laukimo

²¹ Eksportuojančioji Lietuva. Eksperto rizikos minimizavimas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 lapkričio 25]. Prieiga per internetą: <http://www.versli Lietuva.lt/lt/EkspertoRizikosMinimizavimas.html>

periodas, reikalavimo teisė į pirkėjo skolą perleidžiama draudikui. Prekinio kredito draudimo sutarties galiojimo laikotarpiu draudikas suteikia draudimo apsaugą nuo Lietuvos ir užsienio pirkėjų bankroto ar tyčinio neatsiskaitymo. Tiekėjui išsiuntus prekes pirkėjui, kuriam yra taikomas atidėtas mokėjimas, atsiranda pirkėjo įsipareigojimų nevykdymo rizika. Tiekėjas, siekdamas sumažinti riziką, gali kreiptis į draudiką dėl prekinio kredito draudimo.

Tyrimai rodo, kad Lietuvos įmonės apie 70 proc. pardavimų vykdo suteikdamos savo klientams mokėjimo atidėjimą. Tokiu atveju įmonės rizikuoja patirti finansinių nuostolių, jei klientai nevykdytų įsipareigojimų ir neatsiskaitytų. Siekdamos užtikrintai plėtoti verslą bei apsaugoti savo turtinius interesus, įmonės draudžia ne tik pastatus, įrenginius, transportą, bet ir pagrindinį įmonės turtą – veiklą, t. y. produkcijos pardavimą ir paslaugų teikimą. Su draudimo bendrovėmis sudaromos kredito draudimo grupei priskiriamos draudimo sutartys. Kreditų draudimas padeda išvengti nuostolių dėl pirkėjų nemokumo, bankroto ar tyčinio neatsiskaitymo, sumažina blogų skolų administravimo kaštus, padeda išvengti sutarčių pasirašymo su nepatikimais partneriais. Pagal kredito draudimo grupei priskiriamas draudimo rūšis draudimo bendrovė įsipareigoja kompensuoti (iš dalies ar visiškai) ne tik nuostolius dėl klientų neatsiskaitymo, bet ir kredito ar paskolos davėjo nuostolius dėl bet kokios rūšies kredito ar paskolos negrąžinimo.

Pirkėjams suteikti kreditai (pirkėjų įsiskolinimai) paprastai sudaro didelę įmonės turto dalį, todėl kaip ir bet kuris vertingas turtas turėtų būti tinkamai apdraustas. Net ir patikimi pirkėjai kartais paveda ir sukelia tiekėjui didžiules finansines problemas.

Kreditų draudimo kompanijos padeda įmonėms apsisaugoti nuo blogų skolų susidarymo rizikos. Pagrindinė kreditų draudimo nauda yra ta, kad laikantis draudimo sutarties terminų ir sąlygų, įmonė gali išvengti nuostolių dėl vieno ar kelių pirkėjų nemokumo. Be to, kreditų draudimas yra svarbus kreditų valdymo įrankis, nes nustato maksimalią prekinio kredito ribą atskiriems pirkėjams (kredito limitą), padeda draudėjams susigrąžinti pinigus (vykdo skolų išieškojimą) dar prieš išmokant išmoką, suteikia vertingus patarimus dėl saugių pirkėjų kreditavimo terminų.

Kreditų draudimas padeda įmonėms gauti geresnes apyvartinio kapitalo finansavimo sąlygas derantis su faktoringo paslaugos tiekėjais.

Būtina nurodyti pagrindinius kreditų draudimo principus, kurie visada naudojami kredito draudimo sutartyse, t.y. kredito limitas - yra pagrindinis elementas kreditų draudimo sutartyje.

Kredito limitas yra didžiausias apdraustas konkretaus pirkėjo įsiskolinimo dydis. Kredito limito dydį nustato draudikas. Įsiskolinimai yra draudžiami tik tų pirkėjų, kuriems yra suteikti kredito limitai.

Pabrėžtina, kad abi draudimo sutarties šalys – draudėjas ir draudikas - kartu pasidalija pirkėjų nemokumo riziką. Paprastai draudiko prisiimtos atsakomybės riba yra 75 - 90 procentų nuo nuostolių sumos. Kita vertus, kreditų draudimas nesuteikia draudiminės apsaugos susijusioms su draudėju įmonėms arba valstybinėms institucijoms bei naujai įsteigtoms įmonėms, kurios veikia mažiau nei vienerius metus.

Kreditų draudimu gali naudotis praktiškai visi verslo sektoriai. Tačiau jis visiškai netinka mažmeninei prekybai, kai pirkėjai yra fiziniai asmenys.

Kreditų draudimo atveju draudikas suteikia draudiminę apsaugą draudėjo interesams nuo pirkėjų nemokumo, bankroto ir nesąžiningumo (tyčinio atsiskaitymų nevykdymo) ir dėl to galimų nuostolių, kuriuos kreditorius gali patirti, jeigu jo prekių ar paslaugų pirkėjas neįvykdytų savo prievolės. Kreditų draudimo paslaugas paprastai vykdo privačios ir vienaip ar kitaip valstybių remiamos kompanijos

Draudimo objektas – skolininko debitorinis įsiskolinimas kreditoriui, atsiradęs jam pristačius prekes ar suteikus paslaugas. Kreditų draudikai draudimo polisu garantuoja, kad draudėjo pirkėjui tapus nemokiu, prievolė vis tiek bus įvykdyta – draudėjas gaus draudimo išmoką ir todėl nuostolių nepatirs. Šis kreditoriaus interesų apsaugos būdas gali būti veiksmingas tik tuo atveju, kai kreditoriaus interesai draudžiami nuo dviejų pagrindinių **rizikos veiksnių**: komercinių ir politinių. Pabrėžtina, jog prie *komercinių rizikos veiksnių* pirmiausiai priskiriamas pirkėjo nemokumas (bankrotas). Be to reikšmingi rizikos veiksniai yra valiutų kursų pasikeitimai įgyvendinant sandorius bei kiti, darantys neigiamą įtaką komerciniams ryšiams, o prie *politinės rizikos veiksnių* priskiriami politiniai neramumai, masiniai streikai, valstybiniai perversmai, nenumatyti vyriausybės veiksmai, jų paskelbti draudimai (embargo) ar sustabdymai (moratoriumai) prekių eksportui, importui, karinės akcijos ir kita.

Apibendrinant, galima teigti, jog draudimo (nuo šių neigiamų komercinių ir politinių veiksnių) tikslas – garantuoti kreditoriui išmokas už jo teikiamas prekes. Kreditų draudimas yra vykdomas draudimo sutarties pagrindu, kuria, įvykus sutartyje nurodytam draudiminiam atsitikimui, draudikas įsipareigoja už sutartyje numatytą draudimo įmoką atlyginti draudėjui jo

patirtą sutartyje sutartos sumos dydžio žalą.

Draudžiant kreditą, tam tikra jo dalis paprastai lieka neapdrausta. Tuo draudimo kompanijos siekia padidinti draudėjo atsakomybę kontroliuojant sutartinių įsipareigojimų vykdymą, pasirenkant bendradarbiavimo partnerius.

Kaip savitą papildomą kredito draudimo pranašumą reikėtų pažymėti ir didelę prevencinę šios kredito rizikos mažinimo priemonės reikšmę. Kreditų draudimo bendrovė (draudikas) prieš sudarydamas draudimo sutartį atlieka išsamią draudėjo produkcijos pirkėjo analizę. Kreditų draudikai turi didelius duomenų bankus, kurie nuolat yra atnaujinami²².

Kai kurių valstybių kreditų draudikai keičiasi turima informacija, analizuojama produkcijos (paslaugų) pirkėjo finansinė būklė, atsiskaitymo su kitais verslo partneriais istorija, duomenys apie įmonės akcininkus, vadovus ir pan. Draudikas, gavęs neigiamą informaciją, apie tai praneša draudėjui, kuris turi galimybę nesudaryti sandorio su nepatikimu partneriu ir taip išvengti galimų nuostolių. Reikėtų pažymėti, kad ir sudarius draudimo sutartį prevencinė funkcija išlieka. Kreditų draudikas sistemingai atlieka apdraustų draudėjo produkcijos pirkėjų monitoringą, nuolat stebi jų veiklos pokyčius. Apie pablogėjusią ekonominę-finansinę padėtį kreditų draudikas nedelsdamas informuoja draudėją, taip laiku suteikdamas būtiną verslo sprendimams informaciją.

Kreditų draudimas, kaip kredito rizikos mažinimo priemonė, yra panaši ir tuo, kad skolininko prisiimtų įsipareigojimų įvykdymas yra užtikrinamas dideliu kreditų draudikų finansiniu pajėgumu, t.y. dideliu įstatiniu kapitalu ir specialiai sukauptais rezervais²³.

Kaip pranašumą būtų galima paminėti ir tai, kad kai kuriose šalyse kreditų draudikai teikia savo klientams ir teisinės pagalbos paslaugas: konsultuoja juos sutarčių sudarymo su užsienio ar vietos partneriais klausimais, suteikia informaciją apie užsienio valstybės teisės normas, atstovauja draudėjų interesams išieškant skolas iš pirkėjų ir pan. Nepaisant to, kad minėtos kreditų draudikų teikiamos papildomos paslaugos paprastai yra mokamos, kreditų

²² JUODKA, Robert. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 116.

²³ 1987 m. birželio 22 d. Tarybos direktyva iš dalies, kiek tai susiję su kredito draudimu ir laidavimo draudimu, keičiant Direktyvą 73/239/EB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su tiesioginio draudimo, išskyrus gyvybės draudimą veiklos pradėjimu ir vykdymu, derinimą (87/343/EEB). OL, 1987 L, p. 182-186.

draudimas dažnai yra pigesnė kredito rizikos mažinimo priemonė, nei, tarkime, banko garantija. Reikėtų paminėti, kad kai kurių valstybių kreditų draudikai (ypač tai pasakytina apie valstybės kapitalo kredito draudimo įmones) draudžia ir gamybinę riziką, t.y. suteikia draudėjui draudiminę apsaugą nuo galimų nuostolių, kuriuos draudėjas gali patirti dėl to, kad jo produkcijos pirkėjas atsisako pirkti jau pagamintą vienetinę produkciją, tuo pažeisdamas sutarties sąlygas.

Deja, be paminėtų pranašumų, kreditų draudimas, kaip kredito rizikos mažinimo būdas, turi ir neigiamų aspektų, kurie kyla iš pačios draudimo esmės.

Draudimo (ir kreditų draudimo) esmė yra ta, kad draudimo apsauga yra siejama su tam tikrų aplinkybių atsiradimu, t.y. kreditų draudimo bendrovė (draudikas) įvykdys prievolę už skolininką kreditoriui (draudėjui) tik atsitikus draudiminiam įvykiui, numatytam draudimo taisyklėse (pvz., draudėjo skolininkui tapus nemokiam – bankrutavus).

Be to, kreditų draudikai atsako tik už prievolės neįvykdymą, t.y. jie kompensuoja draudėjui tik draudimo sumos dydžio nuostolius ir tik pagal draudimo sutartyje numatytą proporciją. Tai yra, atsižvelgiant į draudimo įmokos dydį, importuotojo valstybės politinės rizikos laipsnį, importuotojo finansinę būklę, patikimumą ir kitas draudimo bendrovių numatomas sąlygas, ši proporcija paprastai varijuoja 75-90 proc. nuo kreditoriui priklausiusios iš skolininko gauti sumos. Taigi, jei kreditorius iš skolininko už konkrečias prekes ar paslaugas turėjo gauti 1000 eurų, draudimas kreditoriui kompensuos nuo 75 proc. iki 90 proc. šios sumos, t.y. nuo 750 iki 900 eurų, iš kurių tam tikromis aplinkybėmis dar gali būti atimamos ir draudimo bendrovės išlaidos, susijusios su kredito administravimu (t.y. skolos išieškojimu iš skolininko).

Taip pat pažymėtina, kad visi nuostoliai, viršijantys draudimo sutartyje numatytą draudimo sumą, tenka pačiam draudėjui. Jei realus kreditoriaus nuostolis yra 1500 eurų, draudimo suma yra 1000 eurų, o proporcija 75 proc., kreditorius iš kredito draudimo bendrovės gali tikėtis tik 750 eurų, nes atsižvelgiant į draudimo sumą (1000 EUR) bus pritaikyta proporcingumo taisyklė (t.y. bus išmokėta tik 75 proc. patirtų nuostolių: $1000 \times 75 \text{ proc.} = 750$).

Realus kreditų draudimu apdraustos sumos išmokėjimas (išskyrus kompetentingų institucijų patvirtintus skolininko bankroto ir likvidavimo atvejus) taip pat užtrunka. Kiekvienoje draudimo sutartyje yra nustatomi tam tikri skolininko „tariamo nemokumo

laikotarpiai“, kurių pasibaigimas yra būtina draudimo bendrovės pareigos išmokėti draudimo išmoką atsiradimo sąlyga²⁴.

Priklausomai nuo draudimo įmokos dydžio, importuotojo valstybės politinės rizikos laipsnio ir kitų draudimo bendrovių nustatomų sąlygų, šis „tariamo nemokumo laikotarpis“ gali trukti nuo keturių iki devynių mėnesių. Taigi draudimo bendrovė privalės išmokėti draudimo išmoką tik nuo nesumokėjimo momento praėjus nuo keturių iki devynių mėnesių, jei per tą laiką kompetentinga skolininko valstybės institucija aiškiai ir be išlygų nepripažins skolininko nemokiu. Kadangi pripažinimo nemokiu arba bankroto procesai paprastai trunka ilgiau nei keturis mėnesius, į šią kreditų draudimo ypatybę būtina atsižvelgti įvertinant kredito draudimo, kaip kredito rizikos mažinimo priemonės, efektyvumą.

Pažymėtina, kad kreditų draudikai taip pat draudžia ne tik iš komercinių sandorių, pavyzdžiui, pirkimo-pardavimo ar išperkamosios nuomos, kylančias debitorines skolas, bet gali garantuoti papildomų prievolių, pavyzdžiui, laidavimo įvykdymo užtikrinimą²⁵.

Laidavimas – egzistuoja kaip pagrindinio skolininko kreditoriaus ir laiduotojo sutartis. Šiuo atveju laiduotojas kreditoriaus atžvilgiu yra trečiasis asmuo. Sutartimi laiduotojas įsipareigoja už pagrindinį skolininką atlyginti kreditoriui nuostolius, jeigu bus neįvykdyta pagrindinė prievolė. Laidavimas taip pat gali būti įformintas kaip sutartis pagrindinio skolininko ir laiduotojo trečiojo asmens – kreditoriaus naudai pagal pagrindinę prievolę. Laidavimas savo esme yra antrinė (akcesorinė) prievolė pagrindinės prievolės atžvilgiu. Jis egzistuoja tiek, kiek egzistuoja pagrindinė prievolė. Pasibaigus pagrindinei prievolei, pasibaigia ir laidavimas. Jis gali dengti visą skolą, dalį skolos, bet negali viršyti pagrindinės prievolės sumos. Senaties termino nutraukimas arba sustabdymas vienodai susijęs su pagrindine prievole ir laidavimu. Skolininkas gali pareikšti tuos pačius prieštaravimus laiduotojui kaip ir kreditoriui. Būtent dėl akcesorinio laidavimo pobūdžio laidavimas skiriasi nuo garantijos. Garantija yra savarankiškas veiksmas, pasibaigiantis pripažinus pagrindinį įsipareigojimą negaliojančiu. Pagal garantijos sutartį asmuo garantuoja kreditoriui nuostolių atlyginimą, atsiradus sutartimi numatytoms aplinkybėms ir sąlygoms (pvz., nemokumui). Garanto atsakomybė yra subsidiari ir nepriklauso

²⁴ JUODKA, Robert. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 118.

²⁵ Laidavimo draudimas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.pzu.lt/verslo-klientams/laidavimo-draudimas/laidavimo-draudimas/aprasymas/>

nuo pagrindinės prievolės. <...> Sutartyje gali būti numatytas paprastas ir solidarūs laidavimas. Jeigu sutartyje numatytas paprastas laidavimas, tai kreditorius pirmiausia turi imtis priemonių išieškoti išskolinimą iš pagrindinio skolininko ir tik nesant galimybės tai padaryti gali tenkinti prievolės įvykdymą laiduotojo sąskaita. Solidariojo laidavimo atveju prievolės tenkinimo eiliškumas neturi reikšmės. Solidarūs laidavimas turi būti numatytas sutartyje²⁶.

Taigi kreditų draudimo taikymo sritis yra labai plati, tačiau šiai veiklai plėtoti būtinas didelis finansinis pajėgumas, specialus profesinis pasirengimas, be to, draudžiama rizika yra itin didelė, todėl daugelis privačių draudikų atsisako ją drausti. Dėl šios priežasties nagrinėjamoje srityje gana aktyvios ir valstybinio kapitalo pagrindu veikiančios draudimo bendrovės. Kaip rodo užsienio valstybių praktika, paprastai valstybė steigia kreditų draudimo agentūrą, kurios pagrindinis tikslas yra užtikrinti toje valstybėje gaminamos produkcijos eksportą ir apsaugoti nacionalinių investuotojų užsienyje interesus. Tuo tikslu draudžiamos eksporto sutartys ir tos valstybės ūkio subjektų užsienyje vykdomos investicijos. Dažniausiai pasitaiko šie eksporto kreditų agentūrų tipai: a) eksporto importo bankai (JAV, Kinija, Taivanas, Rusija, Čekija, Vengrija ir kt.); b) draudimo įmonės (Hermes Kreditversicherung A.G. Vokietijoje, NCM Olandijoje, COFACE Prancūzijoje ir kt.); c) mišrios institucijos (Slovėnijos eksporto korporacija, Kanados eksporto plėtros korporacija ir kt.).

Valstybinis draudimas apdraudžia eksportuotojo piniginių reikalavimų neįvykdymo riziką ir kitas rizikas, susijusias su tarptautinio sandorio nevykdymu. Laiko atžvilgiu čia reikėtų išskirti dvi rizikas: a) riziką, kuri susidaro prieš išsiunčiant prekes (gamybos ir paruošimo riziką), ir b) riziką, atsiradusią išsiuntus prekes (eksporto riziką). Šios rizikos apdraudimas apima tik tas rizikas, kurių nedengia transportavimo draudimas. Valstybinis draudimas taip pat gali drausti pirkėjo (gavėjo) kredito riziką (mokėjimo riziką) ir tam tikromis aplinkybėmis keitimo kurso riziką. Iš privačių draudimo kompanijų šioje srityje šiandien aktyvus Euler Hermes Kreditversicherungs-Aktiengesellschaft Lietuvos filialas, kuris priklauso Allianz Group, siūlantis: a) prekių kreditų draudimą, b) eksporto kreditų draudimą, c) vartotojiškų

²⁶ STANISLOVAITIS, Romualdas. Komercinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 171.

kreditų draudimą ir d) laidavimo ir garantinių raštų išdavimo paslaugas²⁷.

²⁷ [Euler Hermes Kreditversicherungs-AG Lietuvos filialo prekinų kreditų draudimo taisyklės Nr. 002 [interaktyvus].
[Žiūrėta 2010 lapkričio 21d.] Prieiga per internetą:
<http://www.eulerhermes.lt/lt/documents/credinsruleslt.pdf/credinsruleslt.pdf>].

3. KREDITŲ DRAUDIMO SUTARČIŲ SAMPRATA IR RŪŠYS

Draudimo sutarčių teisė – tai civilinės teisės pošakis, kurio normos reglamentuoja draudimo sutartinius teisinius santykius. Jis apima normas, bendras visoms draudimo sutartims (draudimo sutarčių teisės bendroji dalis), taip pat normas, reglamentuojančias turto, civilinės atsakomybės, gyvybės draudimo ir sveikatos draudimo sutartis, perdraudimo ir bendrojo draudimo sutarčių ypatumus (draudimo sutarčių teisės specialioji dalis)²⁸.

Draudimo sutarties samprata gali būti atskleista nagrinėjant keletą kategorijų: teisės aktuose įtvirtintą draudimo sutarties sąvoką, ekonominę draudimo funkciją – rizikos perėmimą ir paskirstymą, draudimo sutarties požymius. Draudimo sutarties esmę padeda suvokti draudimo sutarties atskyrimas nuo išoriškai į ją panašių civilinės teisės institutų ir draudimo sutarčių klasifikavimo įvairovė.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.987 straipsnis nustato, kad draudimo sutartimi viena šalis (draudikas) įsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo įmoką (premiją) sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis, įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytas draudžiamasis įvykis. Sudarydamas draudimo sutartis, draudikas iš draudėjų perima nuostolių atsiradimo riziką. Atsižvelgiant į tai, kad draudimo sutartiniai teisiniai santykiai atsiranda sutarties pagrindu, juos apibūdinant nevertotinos sąvokos, būdingos analizuojant civilinę atsakomybę. Draudikas ne „atlygina žalą“, o vykdydamas sutartį moka draudimo išmoką. Sudarius draudimo sutartį, atsiranda ne draudiko „atsakomybė“, o sutartinė pareiga suteikti draudimo apsaugą²⁹.

Draudimo sutartis yra juridinis faktas, kuriam įvykus atsiranda draudimo sutartiniai teisiniai santykiai. Jie padeda įgyvendinti tiesioginę draudimo funkciją – perimti ir paskirstyti draudimo riziką³⁰.

Kredito draudimo sutartis savo kilme yra specifinė draudimo sutarties rūšis, kuriai iš esmės yra taikomi bendrieji draudimo sutarčių principai ir normos³¹.

²⁸ KONTAUTAS, Tomas. Draudimo sutarčių teisė. Justitia, Vilnius, 2007, p.13.

²⁹ KONTAUTAS, Tomas. Draudimo sutarčių teisė. Justitia, Vilnius, 2007, p. 24.

³⁰ KONTAUTAS, Tomas. Draudimo sutarčių teisė. Justitia, Vilnius, 2007, p.25.

³¹ GALGINAITIS J., STANKEVIČIUS R. Draudimo teisė. Vilnius: K.Jovaišo personalinė įmonė Teisės institutas, 2005, p. 83.

Tai yra atskira dvišalė rizikos sutartis, taip pat ir kauzalinis sandoris – draudimo sutartimi draudėjas siekia apsirūpinti galimo nepritekliaus atvejui. Draudimo sutartis yra konsensualinė, atlygintinė (tiek vienkartinio vykdymo, tiek tęstinio vykdymo, terminuota, kuri yra sudaroma prisijungimo būdu paprasta rašytine forma.

Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 14 punkte nurodyta, jog kredito draudimas priklauso ne gyvybės draudimo šakai ir tokia veikla vadinama kredito ir laidavimo draudimu. Pažymėtina, kad to paties Draudimo įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 2 punktas nurodo, kas priskiriama prie didelės draudimo rizikos: draudimo įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 14 ir 15 punktuose nurodytoms draudimo grupėms, t.y. kredito draudimui ir laidavimo draudimui, kai draudėjas vykdo ūkinę komercinę veiklą ar verčiasi savarankiška profesine veikla ir draudimo rizikos yra susijusios su šia veikla³².

Pagrindiniai kriterijai, įtakojantys kreditų draudimo sutarties sąlygas: metinė įmonės apyvarta, detali informacija apie skolas (einamosios skolos dydis, skolininkų skaičius, skolos pagal ketvirčius bei blogos skolos paskutiniaisiais metais), atidėto mokėjimo trukmė, pirkėjų finansinė būklė, pirkėjų veiklos sektorius, pirkėjų skaičius bei rizikos sklaida (vidutinis įsiskolinimas), kreditų valdymo metodai naudojami įmonėje (sutarties su pirkėjų sąlygos, kreditų valdymo instrumentai, kas įmonėje atsakingas ir t.t.).

Kreditų draudimo sutartimi ir kartu su ja naudojamais rizikos valdymo instrumentais suteikiama draudimo apsauga nuo neatsiskaitymo už patiektas prekes ar suteiktas paslaugas rizikos. Draudimo apsauga pagal kreditų draudimo sutartį paprastai apima pirkėjų grupę (portfelį) ir jos dėka išmokama iš anksto sutarta procentinė sąskaitos ar reikalavimo teisės dalis, neapmokėta dėl tariamo nemokumo ar patvirtinto nemokumo. Prekinių kreditų draudimo teisinių santykių dalyviai yra mažiausiai trys subjektai: a) draudikas; b) draudėjas; c) draudėjo pirkėjas. Draudikas yra specializuota kreditų draudimo įmonė. Veiklos specifika (šiandieninės globalizacijos kontekste kreditų draudikas turi būti įdiegęs pasaulinę pirkėjų finansinės būklės stebėsenos sistemą) lėmė, kad pasaulyje veikia keturios pagrindinės kreditų draudimo įmonių grupės: „Atradius“ (Lietuvoje veikianti per Švedijoje įsteigtą Olandijos draudimo įmonės filialą), „Euler Hermes“ (Lietuvoje veikianti per Vokietijos įmonės „Euler Hermes Kreditversicherungs-AG“ Lietuvos filialą), „Coface“ (Lietuvoje veikianti per „Coface Austria Kreditversicherung AG“ Lietuvos filialą) bei

³² Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2003, Nr.94-4246.

Ispanijos kreditų draudimo įmonė CESCE. Pastaroji veiklos Lietuvoje nevykdo. Dėl veiklos specifikos kreditų draudikai Europos Sąjungos direktyvos kelia specifinius mokumo ir draudimo techninių atidėjinių (draudiko rezervų) formavimo reikalavimus. Draudikas, vykdydamas kreditų draudimo veiklą, paprastai pasitelkia tam tikras įmones išieškojimo iš neatsiskaičiusio pirkėjo veiksams vykdyti. Pavyzdžiui, „Euler Hermes Kreditversicherungs-AG“ Lietuvos filialas naudojami UAB „Euler Hermes Services Lietuva“ paslaugomis, o Coface Austria Kreditversicherung AG“ Lietuvos filialas – UAB „Coface credit management services“ paslaugomis³³.

Draudėjas yra įmonė, kuri verčiasi prekių gamyba ir prekyba (tame tarpe ir su užsienio valstybių pirkėjais, dėl to kyla poreikis suvaldyti šių pirkėjų galimo neatsiskaitymo riziką, tačiau draudimo apsauga paprastai suteikiama ir dėl pirkėjų įsteigtų pardavėjo valstybėje) arba paslaugų teikimu. Draudėjas pagal prekinį kreditų draudimo sutartį gali būti ir bankas, sudaręs su pardavėju/paslaugų teikėju faktoringo sutartį. Prekinį kreditų draudimo sutartimi faktorius (bankas), pasilikdamas tik finansavimo funkcijas, apdraudžia riziką, jog pardavėjo/paslaugų teikėjo (kliento pagal faktoringo sutartį) pirkėjai (skolininkai) neįvykdys piniginių reikalavimų faktoriui (nesumokės pagal sąskaitas, kuriose yra įrašas apie reikalavimo perleidimą faktoriui). Pirkėjas yra įmonė arba verslininkas, sudaręs su draudėju paslaugų teikimo ar prekių pirkimo sutartį. Pažymėtina, kad kreditų draudimo rizikos priskirtinos prie didelių – Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymo 10 str³⁴.

Analizuojant kredito draudimo sutartis, aktualu būtų apžvelgti teismų praktikos poziciją. Lietuvos Aukščiausio Teismo teisėjų kolegija nurodo, kad pagal CK 6.193 straipsnį sutartys turi būti aiškinamos sąžiningai, atsižvelgiant į iš sutarties kylančių prievolinių teisinių santykių turinį, vertinant, sutarties sudarymo aplinkybes, šalių derybas dėl sutarties sudarymo, taip pat jų elgesį po sutarties sudarymo (CK 6.193 straipsnio 5 dalis). Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad šalys sudarė Prekinio kredito draudimo sutartį. Pagal šio rūšies draudimo sutartį draudikas suteikia draudėjui draudiminę apsaugą nuo galimų nuostolių, kurių pastarasis gali patirti, jeigu pardavėjo produkcijos pirkėjas neįvykdys savo prievolės, t. y. neapmokės už pateiktas prekes dėl savo nemokumo. Draudimo sutarties objektas tokiu atveju yra debitorinis įsiskolinimas, atsiradęs pristačius prekes.

³³ KONTAUTAS, Tomas. Prekinį kreditų draudimo sutarčių ypatumai. *Justitia*, 2009, nr. 2 (72), p.16-21.

³⁴ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr.94-4246.

Kredito draudikas draudimo sutartimi garantuoja, kad draudėjo pirkėjui tapus nemokiam, prievolė vis tiek bus įvykdyta, draudėjas gaus draudimo išmoką ir nepatirs nuostolių³⁵.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Šiaulių tauro televizoriai“ v. Coface Austria Kreditversicherung AG Lietuvos filialas, Nr.3K-3-272/2008, kat. 42.8; 73.2.8; 114.11.

4. KREDITO DRAUDIMO SUTARTIES SUDARYMO TVARKA.DRAUDIMO SUTARTIES FORMA

Atsižvelgiant į tai, jog kreditų draudimo sutartis sudaro savo srities profesionalai (kreditų draudikas ir pardavėjas), kreditų draudimo sutartis sudaroma išimtinai verslo tikslais. Draudimo įstatymas (75 str. 4 d.) suteikia galimybę šalims susitarti, ar taikyti kreditų draudimo sutarčiai Draudimo įstatymo nuostatas, relamentuojančias draudimo sutarties šalių sutartinius santykius. Taigi sutarčių laisvės principas kreditų draudimo srityje yra gerokai platesnė kategorija nei kitose draudimo sutartyse.

Sutarties laisvės principas yra logiška valios doktrinos išdava. Natūralu, kad esminiu sutarties požymiu laikant šalių valią pripažįstama šalių teisė laisvai apsispręsti, verta ar ne sudaryti sutartį, taip pat laisvai nustatyti sutarties turinį³⁶.

³⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996, p. 34.

5. KREDITO DRAUDIMO TAISYKLĖS. DRAUDIMO SUTARTIES LIUDIJIMAS

Draudėjas, norėdamas sudaryti kreditų draudimo sutartį, turi pateikti draudikui užpildytą draudimo sutarties prašymą – anketą³⁷.

Analizuojant prekinio kredito draudimo sutarčių taisyklėse esančias nuostatas, galima daryti išvadą, jog labai svarbu išanalizuoti draudėjo ir pirkėjo sudarytas sutartis, taip pat atkreipti dėmesį į šiuos pagrindinius aspektus, t.y. turi būti analizuojama: prekės (paslaugos) išsamus apibūdinimas, kokybės reikalavimai, kokybės tikrinimo vieta ir procedūra; prekių (paslaugų) kiekis ir kaina; užsakymo įvykdymo terminai ir sąlygos; apmokėjimo sąlygos ir terminai; sankcijos už įsipareigojimų nevykdymą ar netinkamą vykdymą (baudos, delspinigiai); pretenzijų pateikimo ir jų sprendimo tvarka; prekių transportavimo sąlygos ir atsakomybė.

Draudikas, įvertinęs visas aplinkybes, sprendžia ar sudaryti kredito draudimo sutartį ar ne. Nagrinėjant kredito draudimo sutarties esmines nuostatas, šiame darbe susipažinimui pateikiamos standartinės kreditų draudimo taisyklės³⁸.

³⁷ Prekinio kredito draudimas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: http://www.coface.lt/CofacePortal/BA/ba_BA/pages/home/mes_siulome/1draudimine_apsauga

³⁸ Euler Hermes Kreditversicherungs-AG Lietuvos filialo prekinųjų kreditų draudimo taisyklės Nr. 002 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 lapkričio 21d.]

Prieiga per internetą: <http://www.eulerhermes.lt/lt/documents/credinsruleslt.pdf/credinsruleslt.pdf>

6. PAREIGA ATSKLEISTI INFORMACIJĄ

Tiek prekinio kredito draudimo, tiek ir faktoringo draudimo sutartis numato draudėjo pareigą nedelsiant informuoti draudiką apie bet kokius atsiskaitymo uždelsimus. Šios pareigos laikymasis draudikui turi esminę reikšmę – negavęs informacijos laiku draudikas netenka galimybės operatyviai koreguoti kreditų limitų būsimiems tiekimams, taip pat laiku pradėti skolos išieškojimo veiksmų. Dėl šios priežasties pareigos informuoti apie pirkėjo pablogėjusią finansinę padėtį pažeidimas laikytinas esminiu ir šiuo pagrindu remdamasis draudikas turi teisę atsisakyti išmokėti draudimo išmoką. Bendradarbiavimo, arba kooperavimosi principas yra tiesioginė sąžiningumo principo išdava³⁹.

Vienas svarbiausių draudimo sutarties požymių, kuri būtina aptarti išsamiau, yra draudimo sutarties fiduciarinis pobūdis: draudimo sutarties šalių santykiai grindžiami visišku abipusiu tarpusavio pasitikėjimu (lot. *uberrima fides*)⁴⁰. Draudimo sutartis yra rizikos sutartis, kurios šalys privalo būti absoliučiai atviros viena kitai ir abipusiai atskleisti viena kitai reikšmingą informaciją.

Draudėjas turi pateikti visus dokumentus ir/ar jų patvirtintas kopijas, susijusius su pardavimų sutartimis ar faktoringo sutartimis, draudėjo sudarytomis su klientais ir draudikui bus leista įgyvendinti teisę arba užtikrinti, kad draudikas galėtų įgyvendinti savo teisę tikrinti draudėjo klientus tam, kad būtų galima atlikti bet koki patikrinimą, įskaitant patikrinimą, kurio tikslas yra nustatyti, ar draudėjas ar jo klientas tinkamai vykdė savo įsipareigojimus pagal šią draudimo sutartį ir /ar pateikė visas reikalingas išsamias, tikslias ir teisingas ataskaitas.

Diena, kurią draudėjas arba draudikas gauna raštišką pranešimą paštu, faksu ar elektronine forma, jei tokia sutarta, draudėjo arba draudiko adresu. Nepalanki informacija - bet koks įvykis, dėl kurio pablogėjo arba gali pablogėti draudėjo pirkėjo finansinė padėtis, įskaitant: a) atsisakymas apmokėti čekius arba vekselius, b) įsipareigojimų pagal tiesioginį debito nurodymą neįvykdymas; c) vekselių apmokėjimo termino pratęsimas po pristatymo, išsiuntimo ar paslaugų suteikimo; d) atsiskaitymų sutrikimas; e) verslo santykių nutraukimas dėl pirkėjo finansinės padėties; f) teisinių

³⁹ MIKELĖNAS, Valentinas. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002, p.197.

⁴⁰ KONTAUTAS, Tomas. Draudimo sutarčių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2007, p.29.

skolos išieškojimo veiksų pradžia ar kitokie teisiniai veiksmai prieš pirkėją; g) pavedimo skolų išieškojimo agentūrai ar teisininkui išieškoti pirkėjo skolas suteikimas.

7. DRAUDIMO RIZIKA. DRAUDIKO TEISĖ ĮVERTINTI RIZIKĄ

Suteikiant prekinis kreditus pirkėjams, būtina vadovautis rizikos valdymo bendraisiais principais, taip pat privaloma imtis visų reikiamų atsargumo priemonių tiek nustatant prekinio kredito sumą, tiek atidėto mokėjimo terminą ir privaloma valdyti visą verslą, kuris yra apdraustas draudimo sutartimi, su ne mažesniu rūpestingumu ir apdairumu, kurio būtų galima pagrįstai tikėtis, jeigu jis nebūtų apdraustas. Taip pat privaloma imtis visų prieinamų protingų priemonių tam, kad būtų išsaugotos teisės pirkėjų ir trečiųjų asmenų atžvilgiu; įsipareigojama prisiimti bet kurią rizikos dalį, kurios draudikas neapdraudžia, jeigu nesusitariama kitaip raštu.

Šiame darbe aptariant draudimo riziką, būtinai reikia aptarti ir teismų, t.y. Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikos poziciją, kur nurodyta, kad nurodytų draudimo taisyklių draudikui suteikiama teisė nustatyti draudiminės apsaugos sąlygas dėl kiekvieno prekių pirkėjo paaiškinama tuo, kad draudikas visuomet prisiima santykinę draudiminę riziką, tačiau negali prisiimti nekontroliuojamos rizikos, kaip atsitiktų, jei kiekvienam prekių pirkėjui, neatsižvelgiant į pirkėjo mokumą ir patikimumą, būtų suteikiamos vienodos draudiminės apsaugos sąlygos⁴¹.

Draudėjas įsipareigoja leisti draudikui įgyvendinti teisę tikrinti, t.y. draudėjas, turi pateikti visus dokumentus susijusius su pardavimų sutartimis, ir/arba jų patvirtintas kopijas, ir leisti atlikti bet kokį patikrinimą, įskaitant patikrinimus, kurių tikslas yra nustatyti, ar tinkamai vykdo savo įsipareigojimus pagal šią draudimo sutartį ir ar pateikė išsamią, tikslią ir teisingą informaciją.

Aktualu paminėti ir tai, jog faktoringo kredito draudimo sutartyje paminėta ir tai, jog klientas privalo imtis visų reikiamų atsargumo priemonių suteikdamas kreditą savo skolininkui tiek nustatydamas sumą, tiek atidėto mokėjimo terminą ir privalo valdyti visą verslą, kuris yra apdraustas šia draudimo sutartimi, su ne mažesniu rūpestingumu ir apdairumu, kurio būtų galima pagrįstai iš kliento tikėtis, jei jis nebūtų apdraustas. Klientas taip pat privalo imtis visų prieinamų protingų priemonių tam, kad būtų išsaugotos kliento teisės skolininkų ir trečiųjų asmenų atžvilgiu. Tam, kad būtų sumažinta nuostolio rizika, draudėjas turi teisę, bet nėra įpareigotas, sudaryti susitarimus siekiant apsaugoti nesumokėtas skolas. Klientas įsipareigoja prisiimti bet kurią rizikos dalį, kuri neapdrausta, jei nesusitariama kitaip raštu.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Elko Kaunas“ v. UAB „Draudimo kompanija Neris“, Nr. 3K-3-217/2006, kat. 73.2.8.

Svarbu nurodyti tai, jog pagrindinė rizika, nuo kurios draudėjas draudžiasi pagal prekinį kreditų draudimo sutartį, yra pirkėjo neatsiskaitymo su draudėju rizika. Rizika pagal neatsiskaitymo su draudėju priežastį skirstoma į:

- 1) komercinę, arba rinkos riziką (kai pirkėjas neįvykdo savo prievolės dėl komercinių priežasčių pavyzdžiui dėl lėšų trūkumo, pirkėjo bankroto);
- 2) politinę, arba ne rinkos, riziką (kai pirkėjas neįvykdo savo prievolės dėl valstybės, kurioje registruotas pirkėjas, veiksmų).

Rizika kredito draudimo sutartyse pagal jos galiojimo trukmę gali būti:

- 1) trumpalaikė (kai pirkėjo prievolės atsiskaityti su pardavėju terminas yra ne ilgesnis kaip dveji metai). Prekinio kredito draudimo sutartyse trumpalaikė laikytina rizika, kai pirkėjo prievolės atsiskaityti su pardavėju terminas yra ne ilgesnis kaip vieneri metai;
- 2) ilgalaikė (kai pirkėjo prievolės atsiskaityti su pardavėju terminas yra ilgesnis kaip dveji metai). Prekinio kredito draudimo sutartyse ilgalaikė laikytina rizika, kai pirkėjo prievolės atsiskaityti su pardavėju terminas yra ilgesnis kaip vieneri metai. Rizika pagal pirkėjo veiklos vietą skirstoma į: vidaus riziką ir eksporto riziką⁴².

Trumpalaikės komercinės rizikos (tiek vidaus, tiek eksporto) draudimą vykdo privatūs draudikai, jie pastaraisiais metais buvo linkę išplėsti draudimo apsaugą suteikdami ją ir dėl trumpalaikės politinės rizikos. Tam tikros trumpalaikės (kai privatūs draudikai nesutinka jos drausti) bei ilgalaikės komercinės ir politinės rizikos eksporto kreditų draudimas yra vienaip ar kitaip subsidijuojamas (ar net vykdomas) pačios valstybės, kuri siekia skatinti eksportą, ypač į politiškai nestabilias valstybes. Dažniausiai valstybės remiamą eksporto kreditų draudimą vykdo Eksporto kreditų agentūra. Įvairios valstybės turi specifinius Eksporto kreditų agentūros modelius. Pažymėtina, kad tokios formos valstybės pagalbą toleruoja ir Europos Sąjunga, tam tikslui yra priimta ir atitinkama direktyva⁴³.

Šios direktyvos nuostatos (priedas “Bendrieji eksporto kreditų draudimo principai”) yra ypač svarbios aiškinant ir taikant draudimo sutartis reglamentuojančias Lietuvos teisės normas kreditų

⁴² KONTAUTAS, Tomas. Prekinių kreditų draudimo sutarčių ypatumai. Justitia, 2009, nr. 2 (72), p.16-21.

⁴³ 1998 m.gegužės 7d. Tarybos direktyva 98/29/EB dėl pagrindinių nuostatų, taikomų eksporto kredito draudimui, apdraudžiant vidutinio ir ilgo laikotarpio sandorius, suderinimo. OL,1998 L, 148, p. 246-256.

draudimo sutartims, nes šios direktyvos priedas iš esmės yra tarptautinėje draudimo praktikoje pripažintų kreditų draudimo principų (*lex mercatoria*), kurie yra ir Lietuvos draudimo sutarčių teisės šaltinis⁴⁴, sąvadas, gan aiškiai atskleidžiantis kreditų draudimo sutarties esmę ir prigimtį.

Lietuvoje vyrauja trumpalaikių vidaus ir eksporto komercinių prekinų kreditų rizikų draudimas, vykdomas privačių draudikų. Rizikos (atidėto mokėjimo) laikotarpis paprastai neviršija 90-180 dienų. Atsižvelgdama į kreditų draudimo įmonių politiką mažinti kreditų draudimo apsaugą dėl pablogėjusios pasaulio ekonominės situacijos ir atskirų pirkėjų finansinės padėties, Lietuvos valstybė pradėjo ieškoti išeikių, kaip su valstybės pagalba užtikrinti pakankamą kreditų draudimo apsaugos lygį. 2009 liepos 17 d. buvo priimtas Valstybės specialiųjų garantijų dėl eksporto kreditų draudimo įstatymas, kuriame numatoma, jog tuo atveju, kai privatus draudikas sumažina draudimo apsaugą, šia dalimi draudimo apsaugą gali suteikti pati valstybė, tam reikalui panaudodama UAB “Investicijų ir verslo garantijos” (INVEGA) išduodamas garantijas.

Vis dėlto manytina, kad Lietuva pavėlavo priimti papildomos kreditų draudimo apsaugos modelį, nes yra didelė tikimybė, jog toliau blogėjant pirkėjų finansinei padėčiai ir gilėjant ekonominei krizei, gerokai padidės panaikintų kredito limitų skaičius, dėl to papildoma draudimo apsauga (veikianti kartu su privataus draudiko draudimo apsauga) taps neįmanoma. Lietuvoje taip pat nėra įdiegta efektyvi sistema, sudaranti ilgalaikės komercinės ir politinės rizikos eksporto kreditų draudimo sąlygas. Tai vertintina kaip rimta kliūtis plėtojant eksportą į kitas valstybes. Norisi tikėti, kad Ūkio ministerijos iniciatyvos peržiūrėti valstybės politiką eksporto skatinimo srityje lems vienokio ar kitokio Eksporto kreditų agentūros modelio atsiradimą⁴⁵.

⁴⁴ 1998 m. gegužės 7d. Tarybos direktyva 98/29/EB dėl pagrindinių nuostatų, taikomų eksporto kredito draudimui, apdraudžiant vidutinio ir ilgo laikotarpio sandorius, suderinimo. OL, 1998 L, 148, p. 246-256.

⁴⁵ KONTAUTAS, Tomas. Prekinų kreditų draudimo sutarčių ypatumai. *Justitia*, 2009, nr. 2 (72), p.18.

8. DRAUDIMO SUMA

Priešingai nei įprastos ne gyvybės draudimo sutartys, kuriose yra vienas draudimo objektas, viena draudimo suma ir vienas draudimo laikotarpis (pvz., pastatas apdraustas 1000 000 lt sumai vienerių metų laikotarpiui), prekinį kreditų draudimo sutartis funkcionuoja kaip generalinė draudimo sutartis. Draudikas, įvertinęs pirkėjo riziką ir visą planuojamą apyvartą su pirkėju, nustato kreditų limitą (draudimo sumą) taikomą draudėjo prekių pardavimams konkrečiam pirkėjui. Praktikoje vyrauja vadinamosios visos apyvartos, angl. whole turnover, draudimo sutartys, pagal kurias pirkėjas neturi teisės pasirinkti, kurias rizikas (kuriuos prekių tiekimus) drausti, kuriuos ne. Pagal vieną draudimo sutartį, priklausomai nuo pirkėjų skaičiaus, gali būti keliolika, keliasdešimt ar netgi daugiau skirtingo dydžio ir skirtingu laiku galiojančių kreditų limitų; faktiškai generalinės sutarties pagrindu atsiranda tiek individualių draudimo sutartinių teisinių santykių, kiek yra suteikta konkrečių kreditų limitų⁴⁶.

Kredito limitas atspindi maksimalią draudimo išmoką, kuri gali būti mokama draudėjui, jei pirkėjas su juo neatsiskaito. Kreditų limitą, jei prekinį kreditų draudimo sutartis tai leidžia, vadovaudamasis sutartyje nustatomomis rizikos vertinimo procedūromis gali nustatyti ir pats draudėjas. Draudikas turi teisę vienašališkai atšaukti arba sumažinti kreditų limitą, jei draudimo rizika, susijusi su pirkėju, padidėja. Pastebėtina, jog kreditų limito sumažinimas ar atšaukimas neturi įtakos prekių pristatymams, atliktiems kreditų limito galiojimo metu. Kreditų limito sumažinimas ar atšaukimas galioja tik būsimiems prekių tiekimams. Draudėjas, žinodamas, jog kredito limitas sumažintas, gali imtis papildomų priemonių pirkėjų mokėjimams užtikrinti (pvz., prašyti išankstinio apmokėjimo, garantijų iš trečiųjų šalių, vekselių pateikimo ir pan.) Šiuo požiūriu prekinį kreditų draudimo sutartis turi daug bendrų bruožų su faktoringo sutartimi, pagal kurią faktorius (bankas), atliekantis panašias funkcijas kaip ir kreditų draudikas, turi teisę vienašališkai sumažinti arba atšaukti suteiktą faktoringo limitą pablogėjus pirkėjų būklei⁴⁷.

Kreditų limitų atšaukimo ar sumažinimo teisiniams santykiams nėra taikomos LR Civilinio kodekso nuostatos, reglamentuojančios draudimo rizikos padidėjimą. Analizuojant LR Civilinio

⁴⁶ KONTAUTAS, Tomas. Prekinį kreditų draudimo sutarčių ypatumai. Justitia, 2009, nr. 2 (72), p.19.

⁴⁷ Swedbank faktoringo sutarties bendrosios sąlygos Nr. 002 [interaktyvus].

[Žiūrėta 2010 lapkričio 21 d.] Prieiga per internetą:

http://www.swedbank.lt/files/lizingas/factoringo_bendrosios_salygos_.pdf;

kodekso 6.1010 straipsnio formuluotę, akivaizdu, jog šis straipsnis reglamentuoja draudimo rizikos padidėjimo santykius jau suteiktos draudimo apsaugos atvejais. LR Civilinio kodekso 6.1010 straipsnis nereglamentuoja, kaip draudikas turėtų vertinti draudimo riziką, susijusios su būsima draudiko draudimo apsauga⁴⁸.

Pažymėtina, jog vienašališka draudiko teisė sumažinti/atšaukti kreditų limitus būsiamiems pristatymams pablogėjus pirkėjų ekonominei būklei yra esminė prekinųjų kreditų draudimo ypatybė. Eliminavus šią teisę, prekinųjų kreditų draudimo veikla būtų neįmanoma, kadangi draudikas prisiimdamas rizikas, kurios paprastai nėra draudžiamos, pažeistų kitų jo draudėjų interesus⁴⁹.

Bendra draudimo išmokų, susijusių su skolomis, atsiradusiomis dėl rizikų per vieną draudimo laikotarpį, suma neviršija draudimo sumos.

⁴⁸ Kontautas, Tomas. Prekinųjų kreditų draudimo sutarčių ypatumai. *Justitia*, 2009, nr. 2 (72), p.19.

⁴⁹ Kontautas, Tomas. Prekinųjų kreditų draudimo sutarčių ypatumai. *Justitia*, 2009, nr. 2 (72), p.20.

9. DRAUDIMO ĮMOKA

Kiekvienam draudėjui draudikas, atsižvelgdamas į jo pirkėjų portfelį ir kitus kriterijus, nustato individualų draudimo įmokos tarifą. Draudimo įmoka apskaičiuojama padauginus tarifą iš bendros pirkėjo apyvartos per metus.

Sudarant draudimo sutartį galima tik apytikriai numatyti, kokia bus bendra draudėjo apyvarta, todėl prekinį kreditų draudimo sutartyje numatoma minimali metinė draudimo įmoka, kuri atitinkamų metų pabaigoje koreguojama pagal draudėjo deklaruotą faktinę apyvartą. Jei faktinė apyvarta buvo didesnė, nei planuota, metų pabaigoje draudėjui gali tekti sumokėti draudikui papildomą draudimo įmokos sumą.

Priklausomai nuo aukščiau išvardintų sąlygų draudimo tarifas paprastai svyruoja nuo 0,3 – 0,8 procentų nuo apdraustos apyvartos kreditan. Dažniausiai metinė draudimo įmoka išskaidoma į ketvirtinius mokėjimus. Draudimo sutarties pabaigoje, priklausomai nuo faktiškai pasiektos apyvartos, gali tekti sumokėti papildomą draudimo įmoką arba draudimo bendrovė grąžina susidariusį perviršį.

Draudėjas privalo sumokėti visas šioje draudimo sutartyje numatytas sumas, draudimo sutartyje nustatytais terminais ir neturi teisės jų įskaityti į mokėjimus, kuriuos draudikas, draudėjo manymu, yra skolingas, net ir tuo atveju, kai draudikas pripažįsta, kad draudimo išmoka yra mokėtina. Vien tik draudimo įmokų mokėjimo faktas nesukuria prievolės mokėti draudimo išmoką, kadangi bet kokių atveju draudimo išmokos išmokėjimui yra taikomos draudimo sutartyje numatytos sąlygos.

10. KREDITO DRAUDIMO SUTARTIES ĮSIGALIOJIMAS

Draudikas ir draudėjas, sudarydami kredito draudimo sutartį, turi vienas kitam atskleisti visą svarbią informaciją, draudikas privalo supažindinti su standartinėmis draudimo polise nurodytomis sąlygomis, privalomai įteikti pasirašytą polisą draudėjui, o draudėjas turi sumokėti apskaičiuotą draudimo įmoką, kurios mokėjimas gali būti išdėstomas. Sumokėjus privalomą draudimo įmoką, tik tada įsigalioja draudimo apsauga, kuri įsigalioja nuo kliento atlikto prekių pristatymo, išsiuntimo ar paslaugų suteikimo, su sąlyga, kad: a) skolos nupirktos per maksimalų pirkimo terminą ir atitinkamos sąskaitos skolininkui buvo išsiųstos per maksimalų sąskaitos išrašymo terminą; b) nupirktos skolos apmokėjimo terminas yra ne ilgesnis nei maksimalus atidėto mokėjimo terminas; c) skolininkui buvo suteiktas kredito limitas.

Tuo tarpu prekinio kredito draudimo sutartyje nurodyta, kad draudimo objektas bei draudimo apsauga turi tokius pagrindinius požymius, kaip: suteikiama kredito draudimo apsauga visoms neginčijamoms skoloms, kylančioms iš šia sutartimi apdraustų pardavimų, su sąlyga, kad prekės yra pristatytos, išsiųstos arba paslaugos yra suteiktos per šios sutarties galiojimo laikotarpį ir atitinkamos sąskaitos yra išsiųstos pirkėjui per maksimalų sąskaitos išrašymo terminą. Kredito draudimo apsauga įsigalioja: parduodant prekes – a) šalyje: nuo prekių pristatymo, b) į užsienio valstybes: nuo prekių išsiuntimo; c) jeigu prekės jau yra užsienyje - konsignacijos pagrindais, saugomos muitinės sandėlyje arba eksponuojamos prekybinėje mugėje – nuo prekių pristatymo; o parduodant paslaugas - suteikus paslaugas, už kurias turi būti sumokėta.

11. DRAUDIMO SUTARTIES VYKDYMAS

Sudarius kredito draudimo sutartį, draudėjas privalo sumokėti draudimo įmoką, kad išsigalioję draudiminė apsauga ir kredito draudimo sutartis būtų pradėta vykdyti. Draudėjui nesumokėjęs visos draudimo įmokos ar jos dalies per 15 dienų nuo registruoto priminimo gavimo dienos, draudimo apsauga visoms skoloms bus sustabdyta. Draudimo apsaugos sustabdymo laikotarpiu draudikas turi teisę nutraukti draudimo sutartį. Jei draudikas šios sutarties nenutraukia, draudimo apsauga bus atnaujinta sumokėjęs visą draudimo įmoką bei priskaičiuotus delspinigius ir kitas išlaidas. Draudikas turi teisę nutraukti šią sutartį, atsisakyti mokėti draudimo išmoką ir reikalauti išmokėtos draudimo išmokos grąžinimo, jei bet kokia pateikta informacija - ypačingai informacija, nurodyta prašyme draudimo sutarčiai sudaryti, prašyme dėl kredito limito arba informacija, pateikta atsiradus nuostoliams - buvo klaidinga ar neišsami ir ši informacija turėjo įtakos draudimo sutarties sudarymui, kredito limitų suteikimui ar sprendimui dėl draudimo išmokos.

Bet kokių draudėjo įsipareigojimų pagal šią sutartį pažeidimo, susijusio su skolomis, atveju, draudėjas praranda teisę į draudimo apsaugą toms skoloms, o tuo atveju, jei draudimo išmoka dėl šių skolų jau yra išmokėta, draudėjas privalo šią išmoką grąžinti. Jei dėl kredito draudimo sutartyje numatytų sąlygų nevykdymo yra sustabdoma draudimo apsauga arba nutraukiama ši sutartis, sumokėtos draudimo įmokos nėra grąžinamos, o draudėjas privalo nedelsiant sumokėti draudikui visas šioje sutartyje numatytas draudimo įmokas.

12. DRAUDIMO SUTARTIES NUTRAUKIMAS PRIEŠ TERMINĄ

Draudėjas įsipareigoja per 10 dienų draudikui pranešti apie informacijos, pateiktos prašyme draudimo sutarčiai sudaryti, ypatingai informacijos apie veiklos pobūdį, apimtį arba teisinį statusą, pasikeitimą. Draudėjo įmonei tapus nemokia arba nutraukus veiklą, draudikas turi teisę nedelsiant nutraukti šią sutartį.

13. DRAUDŽIAMASIS ĮVYKIS

Kaip vienas iš esminių kredito draudimo sutarties elementų, reikia išanalizuoti ir draudžiamųjų įvykių pagrindinius požymius. Draudžiamieji įvykiai pagal prekių kreditų draudimo sutartį paprastai yra du: tariamas nemokumas (angl. protracted default) ir patvirtintas nemokumas (angl. insolvency)⁵⁰.

Neatsiskaitymų rūšys: **pirkėjo nemokumas** – paskelbtas pirkėjo bankrotas ir **tyčinis nemokėjimas** – pirkėjas nemoka dėl nežinomų arba tariamų priežasčių ir gerai paruoštos sutartys.

Tariamam nemokumui priskirtini atvejai, kai pirkėjas neatsiskaito už prekes ar suteiktas paslaugas dėl priežasčių, nepriskirtinų nedraudžiamiesiems įvykiams. Pažymėtina, jog tariamas nemokumas yra sudėtinis draudžiamasis įvykis: kad draudžiamasis įvykis būtų laikomas įvykiu, nepakanka vien neatsiskaitymo fakto, bet turi būti visos šios sąlygos: pirkėjo neatsiskaitymas, draudėjo pranešimas apie neatsiskaitymą, draudėjo pavedimas išieškoti skolą, pateiktas draudikui arba jo nurodytam asmeniui, praėjęs tariamo nemokumo laikotarpis (pvz., 5 mėnesiai), prasidedantis nuo pranešimo apie neatsiskaitymą ir trunkantis draudimo sutartyje nurodytą laikotarpį, per kurį pirkėjas visiškai neatsiskaito su draudėju.

Jei visos šios sąlygos yra, draudėjui pateikus visus išmokai mokėti būtinus dokumentus, atsiranda draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką dėl tariamo nemokumo. Patvirtintas nemokumas, kaip savarankiškas draudžiamasis įvykis, gali būti tiek juridinis – kai pirkėjui iškeliamą bankroto byla – Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo 4 straipsnyje numatyta, kuriais atvejais keliama bankroto byla⁵¹, tiek faktinis, kai dėl išoriškai į bankroto institutą panašių teisės normų taikymo pirkėjo valstybėje pirkėjas negali atsiskaityti su draudėju – dėl restruktūrizavimo ar kitų apsaugos nuo pirkėjo kreditorių priemonių taikymo pirkėjui. Lietuvos Respublikos Įmonių restruktūrizavimo įstatymo 4 straipsnyje nurodyti atvejai, kuomet yra pirkėjui keliama restruktūrizavimo byla⁵².

Draudikas paprastai nemoka draudimo išmokos:

⁵⁰ KONTAUTAS, Tomas. Prekių kreditų draudimo sutarčių ypatumai. Justitia, 2009, nr. 2 (72), p.18.

⁵¹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010.

⁵² Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2001, Nr.31-1012.

- 1) jei pirkėjui pateiktos netinkamos kokybės asortimento ir pan. prekės ar paslaugos suteiktos netinkamai, ir dėl to pirkėjas atsisako atsiskaityti su pardavėju;
- 2) dėl pirkimo-pardavimo sutartyje numatytų netesybų ar kitokio pobūdžio, nei negautas atsiskaitymas už prekes ar paslaugas, draudėjo nuostolių;
- 3) jei prekės pateiktos vartotojui arba viešajam pirkėjui (viešojo pirkėjo sąvoka paprastai pateikiama prekių kreditų draudimo sutartyje ir apima viešajam sektoriui priskirtinus pirkėjus, kuriems negali būti taikomos bankroto ar joms analogiškos procedūros, pvz., valstybės institucijos);
- 4) jei neatsiskaityta dėl karo, vidaus neramumų ar panašių rizikų. Kai prekių kreditų draudimo sutartimi neteikiama draudimo apsauga dėl politinių rizikų, draudikas nemoka draudimo išmokos tais atvejais, kai neatsiskaityta dėl pirkėjo valstybės veiksmų (taikomų sankcijų ar kitokio pobūdžio ribojimų).

Kuomet prekių kreditų draudimo sutartimi neteikiama draudimo apsauga dėl politinių rizikų, draudikas nemoka draudimo išmokos tais atvejais, kai neatsiskaityta dėl pirkėjo valstybės veiksmų (taikomų sankcijų ar kitokio pobūdžio ribojimų). Pastebėtina, jog atsižvelgiant į tai, jog draudimo sutartis yra ypač rizikinga, sudaroma tarp savo srities profesionalų, kuomet sutarčių laisvės principas yra žymiai platesnis, bei į tai, jog draudikui draudėjo sutartinių pareigų vykdymas turi esminę reikšmę, prekių kreditų draudimo sutartimi numatomi ir kiti pagrindai, suteikiantys teisę draudikui nemokėti draudimo išmokos (pvz., ikisutartinės informacijos neatskleidimas, sutartinių pareigų pažeidimas, sąlygų, būtinų draudimo išmokai gauti nevykdymas). Tokiu atveju tai vertintinos kaip prekių kreditų draudimo sutarties prigimties sąlygotos išimties iš bendrųjų Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.993 straipsnio ir Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymo 82 straipsnio 7 dalies normų⁵³.

⁵³ KONTAUTAS, Tomas. Prekių kreditų draudimo sutarčių ypatumai. *Justitia*, 2009, nr. 2 (72), p.19.

14. PRANEŠIMAS DRAUDIKUI APIE DRAUDIMINĮ ĮVYKĮ

Draudimo sutarties galiojimo metu būtina pranešti draudimo bendrovei jei apdraustas klientas neatsiskaitė per pirkimo ir pardavimo arba draudimo sutartyje nustatytą laiką, taip pat sužinotą neigiamą informaciją apie apdraustą klientą, rodančią, kad jis gali neįvykdyti finansinių įsipareigojimų, numatytų pirkimo ir pardavimo sutartyje.

Draudiminiu įvykiu laikomas dalinis ar visiškas apdraustų sąskaitų - faktūrų neapmokėjimas dėl pirkėjo patvirtinto arba tariamo nemokumo. Tokiu atveju sutartą nuostolių dalį prisiima draudėjas. Draudiko kompensuojama nuostolio dalis vadinama draudiko atsakomybės dalimi. Draudimo išmoka bet koku atveju negali viršyti nustatyto kredito limitu ir draudiko atsakomybės dalies.

15. DRAUDIMO IŠMOKA

Draudėjas įgyja teisę į draudimo išmoką pasibaigus tariamo nemokumo laikotarpiui, su sąlyga, jog visos išankstinės sąlygos draudimo apsaugos suteikimui bei teisei į draudimo išmoką buvo įvykdytos, reikalavimas į pirkėją yra galiojantis, ir draudėjas yra atlikęs rizikos valdymo veiksmus su deramu apdairumu. Taigi teisės į draudimo išmoką sąlyginumas prekinių kreditų draudimo sutartyse yra žymiai platesnė kategorija, nei kitose draudimo sutartyse. Jei draudimo sutartis reikalauja, jog pirkėjo pareigos draudėjui būtų užtikrintos, pardavėjas atsako už tai, jog toks užtikrinimas būtų galiojantis pagal pirkėjo valstybės teisės aktus. Taip pat draudėjas pats privalo imtis veiksmų realizuojant savo teises pagal užtikrinimo priemones.

Draudimo išmokos dydį lemia nuostolio (pirkėjo draudėjui nesumokėtos sumos pagal neviršijant kredito limito pateiktas prekes dydis). Draudikas įvertina, ar nuostolis neviršija kredito limitu. Iš nuostolio sumos atimamos: lėšos, išieškotos iš pirkėjo, lėšos, pirkėjo sumokėtos po pranešimo apie atsiskaitymų uždelsimą, paprastai neatsižvelgiant į tai, ar šios sumos mokamos pagal prievoles, kylančias iš pirkimo – pardavimo ar paslaugų teikimo sutarties, ar pagal kitas pirkėjo prievoles draudėjui, lėšos, sumokėtos draudėjui trečiųjų asmenų, kai šios lėšos susijusios su pirkėjo skola, draudėjo priešpriešinių reikalavimų pirkėjui sumos.

Apskaičiavus pakoreguotą nuostolio sumą, iš jos atimama ir neapdrausioji procentinė dalis (besąlyginė išskaita). Paprastai neapdrausioji procentinė dalis yra 5-30 procentų nuostolio. Draudimo sutartis draudžia šią dalį apdrausti papildomai. Taip siekima išvengti vadinamojo moralinės rizikos reiškinių (angl. moral hazard), kai draudėjas, žinodamas, kad visas galimas nuostolis yra apdraustas, gali pradėti elgtis neatsakingai ir nesirūpinti, kad pirkėjas atsiskaitytų.

Draudimo išmokų, mokėtinų pagal prekinių kreditų draudimo sutartį, dydis yra ribojamas vadinamuoju maksimaliu draudiko atsakomybės dydžiu, kuris apskaičiuojamas sumokėta draudimo įmoka padauginus iš draudimo sutartyje nustatyto daugiklio. Taigi taip sukuriama dar viena paskata draudėjui sumokėti draudimo įmoką draudikui tinkamai ir laiku⁵⁴.

Skirtingai nei kitose turto draudimo sutartyse, kai išmokėjęs draudimo išmoką draudikas subrogacija (Civilinio kodekso 6.1015 straipsnis) įgyja reikalavimo teisę į asmenį, atsakingą už draudžiamąjį įvykį, prekinių kreditų draudimo sutartyje paprastai numatoma draudėjo pareiga sutartimi perleisti reikalavimą į pirkėją. Tada draudikas įgyja reikalavimo teisę, lygią ne vien jo

⁵⁴ KONTAUTAS, Tomas. Prekinių kreditų draudimo sutarčių ypatumai. Justitia, 2009, nr. 2 (72), p.21.

išmokėtai draudimo išmokai, bei ir visai pardavėjo reikalavimo į pirkėją sumai. Išieškojęs šią sumą, draudikas perviršį grąžina draudėjui.

Pirkėjo skola išieškoma dviem etapais, t.y. draudėjui pranešus apie atsiskaitymų vėlavimus, draudėjas paveda atlikti išieškojimo veiksmus draudikui ar jo nurodytai įmonei. Šie veiksmai paprastai apsiriboja pirkėjui siunčiamais priminimais sumokėti skolą ir draudiko kontaktais su pirkėjais. Žinodamas, kad skola yra apdrausta, pirkėjas turi didesnes nei paprastai paskatas atsiskaityti. Neatsiskaitęs su pardavėju pirkėjas draudiko sistemoje bus įvertintas žemesniu reitingu, dėl to šio pirkėjo atžvilgiu gali būti taikomi mažesni kreditų limitai, dėl to pirkėjas rizikuoja prarasti kitus tiekėjus iš užsienio valstybių. Išmokėjus draudimo išmoką ir kai taikaus susitarimo galimybės jau yra išnaudotos, pirkėjo atžvilgiu pradedamas teisminis skolos išieškojimo procesas⁵⁵.

Draudiminis įvykis fiksuojamas, kai draudėjas pateikia dokumentus, kurie patvirtina pirkėjo nemokumą arba kai pasibaigia tariamo nemokumo laikotarpis (120-180 dienų). Pasibaigus šiam laikotarpiui draudimo kompanija priima sprendimą dėl draudimo išmokos sumokėjimo. Pateikiamas pavyzdys: įmonė „Aidas“, gaminanti trašas, įmonei „Gojus“ pardavė produkcijos už 100 000 Lt. Pirkimo–pardavimo sutartyje nustatyta, kad už produkciją įmonė „Gojus“ privalo atsiskaityti per 180 dienų. „Aidas“ su draudimo bendrove sudarė prekinių kreditų draudimo sutartį, pagal kurią draudimo bendrovė įsipareigojo atlyginti 90 proc. pirkėjo skolos. Suėjus atidėto mokėjimo terminui, įmonė „Gojus“ nesumokėjo už patiektą produkciją, todėl draudimo bendrovė įmonei „Aidas“ atlygino 90 000 Lt nuostolį.

Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo (toliau – ir DĮ) 82 straipsnio 2 dalis numato, jog draudimo išmoka privalo būti išmokėta ne vėliau kaip per 30 dienų nuo tos dienos, kai gaunama visa informacija, reikšminga nustatant draudžiamą įvykio faktą, aplinkybes, pasekmes ir draudimo išmokos dydį. Draudimo sutartimi iš esmės yra siekiama suteikti apsaugą nuo neigiamų turtinių draudžiamą įvykio pasekmių, todėl ja draudikas prisiima pareigą įvykus draudžiamajam įvykiui išmokėti draudimo išmoką. Akivaizdu, kad draudžiamą įvykio atveju teisę į draudimo

⁵⁵ KONTAUTAS, Tomas. Prekinių kreditų draudimo sutarčių ypatumai. Justitia, 2009, nr. 2 (72), p.21.

išmoką turintiems asmenims atsiranda teisėti lūkesčiai (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.2 straipsnio 1 dalis), jog draudikas savo pareigą mokėti draudimo išmoką įvykdys operatyviai⁵⁶.

Kaip nurodyta faktoringo kredito draudimo sutartyje, draudimo išmoka išmokama apdrausta procentinė grynosios skolos dalis, arba, tuo atveju, kai grynoji skola viršija kredito limitą, kredito limitu dalį. Draudimo išmoka gali būti mokama tik, jeigu tinkamai buvo vykdomos draudimo sutarties sąlygos ir buvo pateikti visi rašytiniai skolos, skolos pirkimo bei prievolių užtikrinimo priemonių (jei tokios buvo) įrodymus, o jei skolininkas yra nemokus – ir jo nemokumo įrodymus.

Privataus skolininko arba, jeigu yra, jo laiduotojo, nemokumas de jure arba de facto⁵⁷. Analizuojant prekinio kredito draudimo sutartį, būtina pažymėti, kad išmokos dydis priklausys nuo draudiko išmokėtos apdraustos procentinės grynosios skolos dalies, arba, tuo atveju, kai grynoji skola viršys kredito limitą, - kredito limitu dalies. Draudimo išmoka gali būti mokama tik, jeigu draudėjas tinkamai vykdė šios sutarties sąlygas ir pateikė draudikui visus rašytinius skolos bei prievolių užtikrinimo priemonių (jei tokios buvo) įrodymus, o jei pirkėjas yra nemokus - ir jo nemokumo įrodymus.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos pozicija dėl draudimo išmokos mokėjimo terminų, patvirtinta Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2009 m. spalio 27 d. posėdyje [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. lapkričio mėn. 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dpk.lt/pozicijos.php>>

⁵⁷ 1998 m. gegužės 7d. Tarybos direktyva 98/29/EB dėl pagrindinių nuostatų, taikomų eksporto kredito draudimui, apdraudžiant vidutinio ir ilgo laikotarpio sandorius, suderinimo. OL, 1998 L, 148, p. 246-256.

16. ATLEIDIMAS NUO DRAUDIMO IŠMOKOS MOKĖJIMO

Verta atkreipti dėmesį į tai, jog prekinio kredito draudimo sutartimi nėra apdraustos pardavimų sutartys, kurias draudėjas sudaro su fiziniais asmenimis arba su susijusiomis įmonėmis. Prekinio kredito draudimo sutartimi nėra apdraustos pardavimų sutartys, pagal kurias turi būti sumokėta: iki prekių pristatymo draudėjo šalyje ar iki prekių išsiuntimo į užsienio valstybes, pagal neatšaukiamą akredityvą, patvirtintą Lietuvos Respublikoje registruoto banko. Draudimo sutartimi nedraudžiami nuostoliai: viršijantys kredito limitą, jei nesilaikoma sąlygų taikomų kredito limitui, susiję su prekių pristatymu, išsiuntimu arba paslaugų suteikimu, atliktais po to, kai atsisakyta suteikti kredito limitą arba jis atšauktas, susiję su prekių pristatymu, išsiuntimu arba paslaugų suteikimu: pirkėjui, apie kurį buvo pateikta arba turėjo būti pateikta nepalanki informacija arba pranešimas apie uždelstą skolą, nemokiam pirkėjui, ir tai buvo žinoma; atsiradę dėl to, kad draudėjas ar bet kuris draudėjo vardu veikiantis asmuo nevykdė įsipareigojimų, numatytų pardavimo sutarties sąlygose, pardavimų, apmokant gavus dokumentus, atveju, - kai nuostoliai atsiranda praradus prekių kontrolę dėl to, kad nesilaikoma bet kurios taikytinos teisės nuostatų ar papročių, susiję su prekių pristatymu, išsiuntimu arba paslaugų teikimu neturint reikiamos licencijos arba kitaip pažeidžiant bet kokius taikytinus teisės aktus ar taisykles, kurių tiesioginė arba netiesioginė atsiradimo priežastis yra: branduolinis sprogimas arba užteršimas, nepriklausomai nuo jo kilmės, karas, nepriklausomai nuo to, ar jis paskelbtas, ar ne, tarp dviejų arba daugiau iš šių šalių: Prancūzijos – Kinijos Liaudies Respublikos – Rusijos Federacijos - Jungtinės Karalystės – Jungtinių Amerikos Valstijų, patirti delspinigių, palūkanų, kaip sankcijų už piniginių prievolių neįvykdymą laiku, o taip pat baudų ar kompensacijų forma. Kai pardavimų sutartis yra sudaroma su pirkėju, esančiu toje pačioje šalyje, draudimo sutartimi nėra apdraudžiami nuostoliai, pagal pardavimo sutartis, sudarytas su valstybės institucijomis arba savivaldybe (vietos valdžia), atsiradę dėl tos pačios šalies valstybės valdymo institucijų priimtų sprendimų ar kitokių teisinių aktų, trukdančių vykdyti pardavimų sutarties sąlygas ar sumokėti skolas.

Tikslinga pažymėti ir tai, kad faktoringo kredito draudimo sutartimi nėra apdraustos skolos pagal pardavimų sutartis, pagal kurias klientas sudaro su: fiziniais asmenimis bei susijusiomis įmonėmis. Kita vertus pagal faktoringo kredito draudimo sutartį nėra apdraustos skolos pagal pardavimų sutartis, pagal kurias turi būti sumokėta iki prekių pristatymo kliento valstybėje ar iki prekių išsiuntimo į užsienio valstybes ir pagal neatšaukiamą akredityvą, patvirtintą kliento valstybėje registruoto banko.

Tikslinga apibūdinti ir tai, kad faktoringo kredito draudimo sutartimi nedraudžiami nuostoliai, kurie viršija kredito limitą, kai klientas nesilaikė sąlygų taikomų kredito limitui, taip pat susiję su skolomis, kilusiomis dėl prekių pristatymo, išsiuntimo arba paslaugų suteikimo atliktų po to, kai buvo atsisakyta suteikti kredito limitą arba jis buvo atšauktas, susiję su skolomis kilusiomis dėl prekių pristatymo, išsiuntimo arba paslaugų suteikimo: skolininkui, apie kurią buvo pateikta arba turėjo būti pateikta nepalanki informacija arba pranešimas apie uždelstą skolą ar nemokiam pirkėjui ir/ar klientui tai buvo žinoma. Analizuojant toliau faktoringo kredito sutartyje esančias nuostatas, prie nedraudžiamų nuostolių priskirtini ir tokie nuostoliai, atsiradę dėl to, kad klientas ar bet kuris kliento vardu veikiantis asmuo nevykdė kliento įsipareigojimų numatytų pardavimo sutarties sąlygose arba kylančių dėl to, kad jis nėra teisėtas skolos savininkas arba dėl to, kad skola yra ribojama prievolių užtikrinimo priemonėmis ar trečiųjų šalių teisėmis. Pardavimų, apmokant gavus dokumentus, atveju, - kai nuostoliai atsiranda praradus prekių kontrolę dėl to, kad klientas nesilaikė bet kurios taikytinos teisės nuostatų ar papročių, taip pat susiję su skolomis, kilusiomis dėl prekių pristatymo, išsiuntimo arba paslaugų teikimo neturint reikiamos licencijos arba kitaip pažeidžiant bet kokius taikytinus teisės aktus ar taisykles, taip pat tie, kurių tiesioginė arba netiesioginė atsiradimo priežastis yra branduolinis sprogdymas arba užteršimas, nepriklausomai nuo jo kilmės bei karas, nepriklausomai nuo to, ar jis paskelbtas, ar ne, tarp dviejų ar daugiau iš šių šalių: Prancūzijos – Kinijos Liaudies Respublikos – Rusijos Federacijos – Jungtinės Karalystės- Jungtinių Amerikos Valstijų. Nedraudžiami nuostoliai, kurie buvo patirti delspinigių, palūkanų, kaip sankcijų už piniginių prievolių neįvykdymą laiku, o taip pat baudų ar kompensacijų forma arba susiję su skolomis pagal nuomos sutartis, lizingo sutartis, bet kokios rūšies brokerines sutartis (komisiniai), įsipareigojimus muitinei, valiutos keitimo skirtumus, licencijų sutartis, teisinius kaštus ar kitus į sąskaitą neįtrauktus kaštus, ypač sandėliavimo arba gamybos kaštus ir susiję su skolomis kilusiomis iš pardavimo sutarčių, sudarytų su viešaisiais pirkėjais ir vietos valdžios institucijomis, atsiradę dėl šalies vyriausybės, skolininko šalies vyriausybės priimtų sprendimų, ar kitos šalies ir kitų teisinių priemonių trukdančių vykdyti pardavimų sutarties sąlygas ar sumokėti skolas⁵⁸.

⁵⁸ Coface Austria Kreditversicherung AG Lietuvos filialo Globaliance prekinio kredito draudimo taisyklės Nr. 2 [interaktyvus]. Žiūrėta 2010 m. lapkričio 21d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.coface.lt/Coface.lt> .

17. SUBROGACIJA

Tiek prekinio kredito draudimo sutartyje, tiek ir faktoringo draudimo sutartyje yra numatyta, kad draudikui subrogacijos pagrindais (remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.1015 straipsnio nuostatomis)⁵⁹ pereis visos teisės į pagrindinę apdraustąją skolos dalį, palūkanas (delspinigius), o taip pat ir į prievolių užtikrinimo priemones. Tokiu atveju privaloma pateikti visus dokumentus ir perleisti visas teises, kurių draudikas pareikalaus tam, kad būtų galima efektyviai įgyvendinti subrogacijos teisę, bei atlikti visus reikiamus perdavimo ar perleidimo draudiko naudai veiksmus. Subrogacija neatleidžia nuo įsipareigojimo imtis visų priemonių reikalingų skolai išieškoti bei vykdyti draudiko nurodymus.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr.74-2262.

18. TEISIŲ PAGAL DRAUDIMO SUTARTĮ PERLEIDIMAS

Siekiant kaip galima efektyviau vykdyti skolos išieškojimą, tiek prekinio kredito draudimo sutartyje, tiek ir faktoringo kredito draudimo sutartyje numatyta ir tai, kad draudėjas turi teisę perleisti savo teises į draudimo išmoką trečiajam asmeniui tik gavęs išankstinę raštišką draudiko sutikimą. Teisių perleidimas trečiajam asmeniui neturi jokios įtakos draudėjo įsipareigojimams pagal kredito draudimo sutartį. Naudos gavėjas neįgys daugiau teisių į išmoką nei turi draudėjas, o draudiko teisės pagal šią draudimo sutartį bus realizuojamos nepriklausomai nuo teisių perleidimo. Draudėjas turi teisę perleisti teises į skolą finansų įstaigai, su sąlyga, kad tokiai finansų įstaigai perleido savo teises į draudimo išmoką aukščiau numatyta tvarka. Draudikas turi teisę perleisti savo teises ir pareigas pagal draudimo sutartį kitam ar kitiems draudikams Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo nustatyta tvarka. Jeigu draudėjas, nesutikdamas su šiuo perleidimu kitam ar kitiems draudikams, per įstatyme nustatytą laikotarpį nutraukia draudimo sutartį, tai gražinama draudėjo sumokėtos draudimo įmokos dalis už likusį draudimo sutarties galiojimo laiką.

Reikalavimo perleidimas – cesija yra sutartis, kuria kreditorius (cedentas) perleidžia savo reikalavimo teisę reikalauti iš skolininko įvykdyti prievolę trečiajam asmeniui (cesionarijui). Reikalavimo perleidimas dažniausiai vykdomas komercinėse sutartyse perduodant vertybinius popierius. Reikalavimo perleidimas gali būti vykdomas sudarant atlygintinę ar neatlygintinę sutartį, todėl jis nebūtinai siejamas tik su vertybiniais popieriais. Perduodant reikalavimo teisę trečiajam asmeniui, skolininko sutikimo nereikia tuo atveju, jeigu kreditoriaus asmuo skolininkui neturi esminės reikšmės. Trečiojo asmens ir skolininko cesija laikoma galiojančia nuo skolininko supažindinimo su sutartimi ar pranešimo apie cesiją gavimo momento. Nuo reikalavimo perleidimo įsigaliojimo momento skolininkas tampa naujo kreditoriaus prievolininku⁶⁰. Taigi, perleidžiant reikalavimą, t.y. pasikeičiant kreditoriams, naujam kreditoriui pereina visos teisės, užtikrinančios prievolės įvykdymą.

Perduodamas reikalavimo teisę cedentas atsako už prievolės įvykdymą tik tuo atveju, jeigu tai numatyta sutartyje kaip papildoma garantija dėl cesijos. Skolininko prievolė naujam kreditoriui gali

⁶⁰ STANISLOVAITIS, Romualdas. Komercinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005, p.172.

būti tik pagrindinėje sutartyje numatytose ribose. Todėl skolininkas naujam kreditoriui gali pareikšti visas pretenzijas ir priešpriešinius reikalavimus kaip ir pirmajam kreditoriui⁶¹.

⁶¹ STANISLOVAITIS, Romualdas. Komerčinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005, p.173.

IŠVADOS

Atlikus išvardintų problemų tyrimą, buvo gautos šios pagrindinės išvados:

- 1) atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad kreditų draudimas yra veiksminga ir patogi naudoti kredito riziką mažinanti priemonė;
- 2) dėl to, jog kreditų draudimas yra ypač rizikinga veikla, tikslus draudėjo ikisutartinių ir sutartinių pareigų vykdymas draudikui turi esminę reikšmę, todėl šių pareigų pažeidimas lemia draudiko teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką;
- 3) apskritai teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės turėtų būti deramai įvertintos tarp kiekvienos įmonės naudojamų rizikos valdymo priemonių, o į tai, deja, Lietuvos įmonių praktikoje atsižvelgiama pernelyg retai. Ir nors tai akivaizdu, daugelis įmonių vadovų dar nėra įsisąmoninę paprastos tiesos, kad didžiausia rizika, kylanti organizacijai, tai kasdienės potencialios rizikos ignoravimas;
- 4) apsaugą nuo “politinės rizikos” gali pasiūlyti tik kreditų draudikai. Tai yra neabejotinas kredito draudimo pranašumas, palyginti su kitomis kredito rizikos mažinimo priemonėmis. Reikia paminėti ir tai, kad rizikos draudimo praktinis poveikis ir nauda dažnai yra sumažinami sudėtingų ir nepalankių klientams draudimo sutarties ir draudimo taisyklių nuostatų. Be to, ši draudimo rūšis dažnai yra kur kas brangesnė už įprastą draudimą;
- 5) kreditų draudikai suteikia draudiminę apsaugą net ir tais atvejais, kai prievolė gali būti neįvykdyta dėl politinių priežasčių, pavyzdžiui, karo, pilietinių neramumų ir kt., todėl tai turi didelę prevencinę reikšmę. Be to, kreditų draudikai ne tik mažina kredito riziką ir užtikrina prievolių įvykdymą, bet teikia ir papildomų paslaugų savo klientams: įvertina jų verslo partnerių finansinį pajėgumą, atstovauja išieškant skolas ir pan. Pabrėžtina, kad tinkamas apdraustų prievolių įvykdymas užtikrinamas dideliu finansiniu kreditų draudikų pajėgumu;
- 6) prekinių kreditų draudimo sutartis yra didelės rizikos draudimo sutartis, kurios šalims taikomas sutarčių laisvės principas yra kur kas platesnis nei kitose draudimo sutartyse;
- 7) aiškinant ir taikant draudimo sutartis reglamentuojančias normas, turi būti atsižvelgiama į prekinių kreditų draudimo sutarties esmę ir prigimtį, platesnį nei kitose draudimo sutartyse sutarčių laisvės principą;

8) draudimo išmoka padeda sureguliuoti pinigų srautus. Draudimo kompanijos įsikišimas taip pat dažnai padeda nemažai uždelstų skolų išieškoti neteisminiu keliu;

9) kai situacija rinkoje nestabili, pirkėjų finansinis pajėgumas gali smarkiai kisti. Tai ypač svarbu pradedant dirbti su naujais partneriais. Prieš prisiimdama riziką, draudimo bendrovė objektyviai įvertina pirkėjų finansinį pajėgumą, jų tapimo nemokiais riziką. Draudimo bendrovė atlieka nuostolių prevenciją - pateikia informaciją apie nepatikimus bei rizikingus partnerius. Prekinių kreditų draudimas padeda išplėsti galimybes gaunant finansavimą - kreditų draudimo sutartis gali būti naudojama kaip garantija ir įkeičiama prekybą ar eksportą finansuojančiai institucijai;

10) esant tam tikroms aplinkybėms, galima daryti išvadą apie tai, kas kartais kreditų draudimu yra per siaurai užtikrinamas prievolių įvykdymas. Apsisaugoti nuo tyčinio prievolės nevykdymo padeda išsami draudėjo produkcijos (paslaugų) pirkėjo analizė, atliekama prieš sudarant draudimo sutartį. Be to, draudiminiu įvykiu laikant nemokumą, kreditų draudikai gali apsisaugoti nuo nesąžiningų draudėjo ir jo produkcijos (paslaugų) pirkėjo susitarimų draudiko atžvilgiu. Be abejonės, šios aplinkybės nedidina kreditų draudimo, kaip kredito rizikos mažinimo priemonės, patrauklumo kreditoriui, palyginti su kitomis besąlyginėmis šią funkciją vykdančiomis priemonėmis;

11) siekiant išvengti rizikos padidėjimo, dažnai vengiama suteikti pirkėjams (ypač naujiems) ilgesnius atidėto mokėjimo terminus. Taip netenkama pranašumo konkurencinėje kovoje, taip pat ir tam tikros rinkos dalies. Apdraudus prekinis kreditus, rizika perkeliama draudimo kompanijai. Tokiu būdu įmonė gali pagerinti pardavimo sąlygas bei išplėsti savo rinką, taip atsiranda konkurencinis pranašumas;

12) dažnai įmonėms, ypač dirbančioms su daug smulkių pirkėjų, iškyla sunkumų administruojant uždelstus mokėjimus bei išieškant įsiskolinimus. Tokiais atvejais dažnai kreipiamasi į specializuotas įmones, teikiančias skolų monitoringo ir išieškojimo paslaugas. Apsidraudus kreditų draudimu ir pirkėjui neatsiskaičius sutartu laiku, teisė išieškoti susidariusią skolą perleidžiama draudimo bendrovei;

13) pažymėtina, kad santykinis kredito draudimo priemonės pigumas dažnai gali neužtikrinti reikiamos apsaugos nuo kredito rizikos, nes draudimo išmokos išmokėjimo tikimybė tiesiogiai priklauso nuo draudimo sutarties ir draudimo taisyklių nuostatų bei jų palankumo draudėjui (t.y. kreditoriui);

14) kredito draudimo ypatybė yra ir ta, kad jis nepadengia rizikos šimtu procentų. Dalį rizikos įmonė privalo prisiimti pati (nuo 10 proc. iki 25 proc. ar daugiau). Vadinasi, eksportuotojas, pasinaudodamas valstybiniu draudimu, negali padengti visų rizikų;

15) be minėtų pranašumų, kreditų draudimas, kaip kredito rizikos mažinimo būdas, turi ir neigiamų aspektų, kurie kyla iš draudimo esmės: a) prievolės įvykdymą už skolininką kreditų draudikai sieja su tam tikrų aplinkybių ir sąlygų atsiradimu (draudiminiais įvykiais), todėl yra būtina detali draudimo sutarties ir draudimo taisyklių analizė pasirenkant šią kredito rizikos mažinimo priemonę; b) kreditų draudikai už prievolės neįvykdymą atsako neviršydami draudimo sumos; c) kreditų draudikai už prievolės neįvykdymą paprastai kompensuoja tik 70-90 proc. kreditoriaus iš skolininko gautinos sumos; d) remiantis kreditų draudimu gautina draudimo išmokos suma išmokama tik pasibaigus tam tikram draudimo sutartyje nurodytam “tariamo nemokumo” laikotarpiui, kuris atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes gali trukti nuo keturių iki devynių mėnesių nuo tada, kai privaloma mokėti suma skolininko turėjo būti sumokėta kreditoriui. Todėl ši rizikos mažinimo priemonė neužtikrina greito patirto nuostolio kompensavimo ir reikia tinkamo kreditoriaus finansinių srautų planavimo negauto mokėjimo iš skolininko ir draudimo išmokos gavimo laikotarpiu.

SANTRAUKA

Šiame darbe analizuojama kredito draudimo sutartis, didžiausią dėmesį skiriant prekinio kredito draudimo ir faktoringo kredito draudimo sutartims, pagrindinių šių sutarčių dalių apibūdinimui, nurodant šalių teises ir pareigas, pagrindinius sutarčių ypatumus, taip pat yra nurodomi pagrindiniai teisės šaltiniai, reglamentuojantys kredito draudimo sutartis, kartu apibūdinami pagrindiniai skirtumai ir problemos, pateikiama teismų praktikos pavyzdžių, atribojama nuo kitų panašių sandorių.

Šiame darbe pasirinkta tema buvo nagrinėjama pagal šiuo metu galiojančių Lietuvos Respublikos teisės aktų, taip pat ES teisės aktų nuostatas, buvo pateiktos pagrindinės sąvokos. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas kredito sutarties įgyvendinimo procese iškylančių praktinių problemų aptarimui, priemonėms, kuriomis siekiama atskleisti prekinų kreditų draudimo sutarties esmę ir prigimtį bei draudėjo ir draudiko teisių ir pareigų ypatumus.

Siekiant sumažinti riziką, apsaugoti verslo subjektų, t.y. draudėjų verslo interesus, dažnai ieškoma patikimų verslo rizikos mažinimo priemonių, todėl didelis dėmesys šiame darbe buvo skirtas kredito rizikos mažinimo priemonių analizei, taip pat apibūdinant teisinius santykius, jų įvairovę bei sudėtingumą.

Darbas suskirstytas į 18 skyrių, kuriuose aptariamos ir nagrinėjamos esminės teisinio reglamentavimo nuostatos, šalių tarpusavio santykiai, nurodomi pagrindiniai reikalavimai, klasifikacija, taip pat pateikiamos pagrindinės svarbiausios sąvokos, draudimo principai, apibūdinami kredito draudimo sutartį nagrinėjantys pagrindiniai teisės šaltiniai, taip pat išskiriami kredito draudimo sutarties privalumai ir trūkumai.

SUMMARY

The master's thesis analyses credit insurance agreements with greatest attention paid to the agreements of credit and factoring insurance, as well as the description of the main parts of the following agreements indicating the rights and obligations of parties. Moreover, the master's thesis focuses on the basic peculiarities of the aforementioned agreements, indicates the sources of law regulating credit insurance agreements, defines the main differences and problems, offers case law examples, and separates from other similar transactions.

The subject of this master's thesis has been analysed on the basis of applicable legal acts of the Republic of Lithuania and the EU laws. The main terms have been provided. The greatest attention has been paid to the discussion of practical problems arising during the implementation of a credit agreement, and to the means with the help of which the essence and nature of a credit insurance agreement as well as the peculiarities of the rights and obligations of an insurer and policyholder are revealed.

In order to reduce the risks and to protect the interests of businesses, i.e. business interests of policyholders, companies often search for reliable means of business risk reduction. As the result, in this master's thesis, great attention has been paid to the analysis of the means of credit risk reduction, the description of their legal relationships, and their variety and complexity.

The master's thesis been divided into 18 chapters, which describe and analyse basic legal regulation provisions and relations between parties, indicate the basic requirements and classification, introduce the main terms and insurance principles, define the main sources of law governing a credit insurance agreement, and determine advantages and disadvantages of a credit insurance agreement.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr.74-2262;
2. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2003, Nr.94-4246;
3. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010;
4. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2001, Nr.31-1012;
5. 1987m. birželio 22d. Tarybos direktyva iš dalies, kiek tai susiję su kredito draudimu ir laidavimo draudimu, keičianti Direktyvą 73/239 /EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su tiesioginio draudimo, išskyrus gyvybės draudimą, veiklos pradėjimu ir vykdymu, derinimo (87/343/EEB). OL,1987 L 185, p. 182-186;
6. 1998 m.gegužės 7d. Tarybos direktyva 98/29/EB dėl pagrindinių nuostatų, taikomų eksporto kredito draudimui, apdraudžiant vidutinio ir ilgo laikotarpio sandorius, suderinimo. OL,1998 L, 148, p. 246-256.
7. Gyvybės draudimo šakos ir ne gyvybės draudimo šakos draudimo grupių aprašymas (su pakeitimais ir papildymais), patvirtintas Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2004 m. kovo 23 d. nutarimu Nr. N-32. Valstybės žinios, 2004, Nr. 47-1567;
8. Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos pozicija dėl draudimo išmokos mokėjimo terminų, patvirtinta Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos 2009 m. spalio 27 d. posėdyje [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 m. lapkričio mėn. 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dpk.lt.pozicijos.php>>.

Specialioji literatūra:

1. Kontautas, Tomas. Draudimo sutarčių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2007;
2. Juodka, Robert. Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006;
3. Mikelėnas, Valentinas. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002;
4. Mikelėnas, Valentinas. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996;
5. Bakanas A., Bartkus G., Dominas G., et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001;
6. Bakanas A., Bartkus G., Dominas G., et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003;
7. Čepinskis J., Raškinis D., Stankevičius R., Šernius A. Draudimas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1999;
8. Šatas, Juozas. Tarptautiniai atsiskaitymai: teisiniai pagrindai ir praktika. Vilnius: Eugrimas, 2006;
9. Stanislovaitis, Romualdas. Lietuvos komercinė teisė. Vilnius: Eugrimas; 2005;
10. Aleknevičienė, Vilija. Finansai ir kreditas. Vilnius: Enciklopedija, 2005;
11. Galginaitis J., Stankevičius R. Draudimo teisė. Vilnius: K. Jovaišo personalinė įmonė Teisės institutas, 2005;
12. Startienė, Gražina. Tarptautinės prekybos finansavimas: rizika, mokėjimai, kreditavimas. Kaunas: Technologija, 2002;
13. Kontautas, Tomas. Prekinių kreditų draudimo sutarčių ypatumai. Justitia, 2009, nr. 2 (72), p.16-21.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Šiaulių tauro televizoriai“ v. Coface Austria Kreditversicherung AG Lietuvos filialas, Nr.3K-3-272/2008, kat. 42.8; 73.2.8; 114.11;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Elko Kaunas“ v. UAB „Draudimo kompanija Neris“, Nr. 3K-3-217/2006, kat. 73.2.8;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje AB „Kelda“ v. UAB DK „Batic Polis“, Nr. 3K-3-1029/2003, kat. 67.

Draudimo taisyklės:

1. Coface Austria Kreditversicherung AG Lietuvos filialo Globalliance prekinio kredito draudimo taisyklės Nr. 2 [interaktyvus]. Žiūrėta 2010 m. lapkričio 21d.]. Prieiga per internetą:<<http://www.coface.lt/Coface>
>Portal/ShowBinary/BEA%20Repository/BA/ba_BA/documents/GAC_General_Provisions_LT2.pdf>;
2. Euler Hermes Kreditversicherungs-AG Lietuvos filialo prekinų kreditų draudimo taisyklės Nr. 002 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 lapkričio 21d.] Prieiga per internetą: <http://www.eulerhermes.lt/lt/documents/credinsruleslt.pdf/credinsruleslt.pdf>;
3. Swedbank faktoringo sutarties bendrosios sąlygos Nr. 002 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 lapkričio 21 d.] Prieiga per internetą: http://www.swedbank.lt/files/lizingas/faktoringo_bendrosios_salygos_.pdf;
4. Eksportuojančioji Lietuva. Eksporto rizikos minimizavimas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 lapkričio 25]. Prieiga per internetą: <http://www.verslolietuva.lt/lt/EksportoRizikosMinimizavimas.html>;
5. Factoring (finance) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą:<[http://www.wikipedia.org/wiki/Factoring_\(finance\)](http://www.wikipedia.org/wiki/Factoring_(finance))>;
6. Faktoringo produktai [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.swedbank.lt/lt/pages/verslo/faktoringas/produktai>;

7. Laidavimo draudimas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.pzu.lt/verslo-klientams/laidavimo-draudimas/laidavimo-draudimas/aprasymas/>

8. Prekinio kredito draudimas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010 lapkričio 25 d.]. Prieiga per internetą:
http://www.coface.lt/CofacePortal/BA/ba_BA/pages/home/mes_siulome/1draudimine_apsauga